

S R Đ

God. III.

Dubrovnik, 16 Maja 1904.

Br. 9.

STARICA.

— Ivo Cippico. —

Parobrod se otisnuo od kraja, okrenuo i izišao iz spletske luke; s njegove palube po svome običaju posmatram lijepu okolicu i visoku obalu pored koje plovi. I makar da sam više puta imao prigodu da se nauživam tih vidika, ipak, uvijek, jednakom slatkom melanholijom prati mi oko mrke čemprese sustjepanskoga groblja, i gledam njegovu visoku obalu i, ispod nje, duboko, tajinstveno more — i sjećam se sebe i svojih dječkih dana. Tu more uvijek žamori, a podale u uvalicama miruje i vuče isprano, bijelo žalost, a čisto me u duši nešto steže, kada gledam u ta zasjenuta, skrovita zatišja, otkuda puca pogled na široku nemirnu pučinu... A parobrod odmiče i za sobom ostavlja uvalice, rate, škole i škrape, uvijene u zagasito plavetnilo raznih nijanasa, po kada stiže pored crkvice uzidane u голу kamenu, što je zakriluje samac bor i jednako nad nom žamori svoju pjesmu, kao blagi odjek pučine, čelad se po običaju krsti; ali ja ne dižem ruke, čemu? Ja sam još prije u sebi osjetio svu milinu slobodne, skrušene duše... Pa eto i posljednjega mrlanovoga rata i preda mnom otvara se kaštelanski prodor — prodor moga zavičaja — i tada, na dogledu vitkoga zvonika, moja je misao živla i postepence izbijaju jači osjećaji iz djetinjega doba. I pogled bježi na sure visove i guste, mrke dubrave, pa tako svesrdno zanesen i ne osjetih da se s pučine postepence gubi jaka, trepereća sunčeva svjetlost, i da se s istočne strane gomilaju oblaci.

— Nevera čel! — čujem iza sebe nečiji glas.

Okrenuvši se opazim poznatu mi staricu, majku jednoga moga školskoga druga.

— Poznala sam Vas odmah, ali Vas nijesam htjela smetati...

Odmah se sjetih da će me biti starica potražila, da joj što pričam o sinu joj, činovniku u jednom primorskom gradu. Ona sigurno mišljaše, pošto sam bio njegov drug, da moram o njemu štogod znati. A varala se, jer mi već davno ne bijasmo zajedno, pa tako ohladnesmo jedan prema drugome.

— Ni meni ne piše već dugo — odgovori mi ona, kad joj rekoh da nemam od njega glasa.

— Ne piše mi — ponovi. Pa se ko sjeti i poreče se: Lažem Vam, pisao mi je jednom — produži starica očito bistrije, kao da hoće da ga odbrani od nečije podvale — pisao mi je kad sam bila bolesna... I pitao me je u pismu, je li mi što potreba... Sigurno bio bi se sjetio svoje majke! — Ućuta časom, pa osmjehnuvši se lupko, djetinjski, i pogledavši me veselo u oči, produži:

— Znate što sam mu odgovorila?

— Pisala sam mu da meni ništa ne treba, da sam se ja naučila trpjeti; samo neka njemu i djeci mu dostaje!... Ah! eto isto sjetio se svoje majke!

Staričino lice, pričajući, čisto dobi blag izraz zadovoljstva, i moj se ljubopitni pogled sukobi s njenim upokojenim. Dode mi na pamet ne udovački život...

Iza muževlje smrti bješe joj ostao na brizi taj sin. Da njega i sebe prehrani, odluči se da služi po kućama, pa, poslije, nešto prištedjevši, poče da u gradu kupuje ženski sitnež: konca, igala, naranga i drugih kućnih sitnarija, i to nošaše na ledima u svoje selo da preprodaje. Time ona bješe sina odgojila i na nauke ga dala. Isprvice ne ideal bijaše, da ga zapopi: mislila je: biće čašćen od svoga stada kao i drugi popovi, pomoći će sebe i svoje, i, smijući se, nadodala bi: Za njih je i ovaj i onaj svijet! — Ali sin se u najljepši čas, kad ga je tako rekuć već gledala na ôtaru, usprotivi njenoj volji i, raspipvši se svojevólno, upisa se na sveučilište. Od tada majci bijaše još grđe, nastadoše za nu prave oskudne godine: gladni zimni i dugi, umorni, letni dani, kada se iz grada vraćаше sa svojom sitnom robom ne okusivši, preko cijeloga dana, ni zalogaja, a večeravši tek osoljeno divlje zeće; i noći besane ugrožene mišlju, da joj sin oskudijeva u nepoznatom, tudem svijetu. A kad se prve godine povratio sa sveučilišta, čisto zadivljeno

ga posmatraše: bijaše se posvema pogospodio, a samo bi se katkad snuždila, opazivši da je bleđi u lieu no obično: biće od velikih studija — pomislila bi, nastojeći tako da se otrese od svakojakih sumnja, koje bi joj se iznebuha nametale. I tada bi ga pitala bolom hranom i nastojala bi da ga i u najsitnijim stvarima zadovolji. A sin kao da se ne briñaše za oskudicu i nevoļu; svake godine preko raspusta dolazaše u selo sve to ugladeniji i gospodskiji, — a dovrši svoje profesorske nauke, tri godine poslije propisanoga roka. Pa tek što je dobio službu, oženi se, izgovarajući se, da to ne bi još bio uradio, kad bi bio mogao u gostionicama dobiti sve one ugodnosti, na koje se bio naučio u velikom gradu, i, okučivši se, zaboravi svoje rodno mjesto.

— Stići će nas nevera — javi se stara, samo da zametne razgovor, i pogleda u oblak, što je goñen vjetrom prama nama dolazio. Za čas i udar vjetra zafijuće preko dimnika i kroz konope kataraka; pučina se naježila i tamnije pomodрила, parobrod jače škripi, a po moru nagañajuće se sjenke oblaka hitrije jure, ne mogući nikako da se stignu.

— Šest je godina što ga nijesam vidjela, a deset je punih što nije u selo dolazio — slušam u oluji meki zvuk staričina glasa. — Pošla bi' ga opet naći, ali ne znam, bi li mu ženi bilo milo videti me... Pa opet nema već zarade kô prvo... A je li te — osmjehnuvši se na me, reče živle — bilo bi dobro, da se za ű što nađe i iza moje smrti! Ma samo da mi ga je videti! — zakluči i, pobjavši se kiše, obaziraše se uokolo da se negdje zakloni.

A bilo je i vrijeme, jer nad pučinom i kopnom pade rani jeseñi suton, vrhovi posuriše, a u dubravama već je mrak, kuće i drveta uzduž obale, pored koje plovimo, mrkije se ogleđaju u nemirnoj vodi. Pogledavši još jednom uokolo, čisto nezadovoljan podoh u drugo mjesto, da se od kiše zaklonim. Unutra nadoh tri poznata mi bogata trgovca, jednoga popa i dva stranca, po izgledu sigurno trgovačka putnika. Svi ćutimo iščekujući da oluja počne, pa da brzo oduši. I ne čekasmo dugo. Po palubi začu se padañe kiše, pa zatim nagao pljusak. U to, ispred jače oluje, niz stube silazi starica; pognula se, a pred sobom nosi punu košaricu sitne robe. Zaustavi se na

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ulazu, pa polažući na tle svoju košaricu, reče kao da se hoće radi nečega da opravda:

— Došla sam dole, da mi ovo robe ne pokisne...

Niko joj ne odgovori: svi se, slušajući oluju, zabaviše svojim mislima, samo onaj sveštenik u pô glasa moli svoj „oficij“.

Do malo i plusak popusti, k nama side kapetan da naplati prijevoz. Pred nim objasnuju se ona tri trgovca, sveštenik, dva stranca i ja: svi imamo popust, biva, plaćamo treće mjesto za drugo, i to svoje pravo ističemo punim glasom. Dode na red i starica. Razriješi uzao na jednom kraju od mahrame, izvadi novac i plati potpuno, — a čudo mi, što se ne tuži. Kapetan pogleda u novac, pa na košaricu i veli joj:

— Još dvadeset para za robu.

Starica ćuteći plati i to.

U to blizu smo luke, a i oluja popušta. Kapetan uzlazi uza stube, a mi za nim. Starica se iz uludnosti odmakne, puštivši gospodu ispred sebe; ja učinih isto. Ostavši časom sâm sa staricom, rečem joj:

— Nije pravo da Vi sami, ispred svih nas, platite potpuno prijevoz!

— E što ćete? — odgovori ona — nemam je polakšice, a taki je zakon! — Pa s interesom upita me:

— Je li te, i moj sin Marso, da je ovdje, imao bi polakšicu kô ostala gospoda? — i čisto materinski osmjehnu se na me, na negova bivšega druga.

SITNICE IZ DUBROVAČKE PROŠLOSTI. (4)

Četa noćuraka iza trešnje.

— A. Vučetić. —

Dubrovnik nam je dika i pravom su ga slavili i slave naši pisci i oni sa strane. Ali slavljenje ne smije postati laskanjem, koje bi zastrašilo čovjeka da ne pogleda i na poroke u ovoj državici. Ako želimo istinu, treba da razgledamo prošlost, kao što se razgleda kakva slika, t. j. njene tamne kao i svijetle strane. Radeći to sine ira et studio, možemo postignuti svrhu, a da ne okrnemo ništa od njegove slave, jer je dubrovačka prošlost puna svijetlijih strana.

Godine 1672., to jest pet godina iza velike trešnje, bilo je u Dubrovniku među vlastelom raskalašene mladeži, koja je svojim ponašanjem sramotila imena najslavnijih i najstarijih porodica, te se mjeseca avgusta sastade četa noćuraka. U njoj bijahu: Frano Šiškov G*, Nikša S*, Ivo Đonov G*, Nikša Lukšin S*, Miho B*, Klimo Menze, Jero Menze i Vlado Buća (Bucehia). Od ovijeh dvojica imali su jedan nadime Andretić a drugi Musićić. Na njihovu raskalašenost tužilo se više ljudi u Dubrovniku.

Ova četa noćuraka izabere za poprište svoga sramotnoga junaštva zabitni kraj grada na jugu, to jest mjesto „Pod Mrtvijem Zvonom“ i tu se vrzala svako večer za pet noći oko 10. avgusta one godine. Opisano nam je njihovo ponašanje posljednjih dana potanko.

Pod Mrtvijem Zvonom u jednoj kućici živio je sa svojom ženom zdur Nikola Košarić (Cosearich), a imao je može bit i druge čeladi u kući.

Onda su vlastela nosila o boku oštar mač, te i ovi noćurci imali su svak svoj i služili su se mačem pri svojijem noćnijem preduzećima.

Četa 10. avgusta pojavi se u tri sahata noći pred kućom, gdje je stanovao Košarić; počne bručiti, vikati i zahtijevati od Nikole, da im otvori kuću, psujući i besramno govoreći o zdurovoj supruzi. Košarić isprva ih ponizno odvrćaše oda zla

kazujući im: „Ja stojim sa svojom ženom i tužnom familijom; siromah sam u svojoj kući; podite s Bogom“. Ali oni zagraktaše: „Daj, jarče, ženu na dvor na mejdan, da, er hoćemo svakako da je izvedete; milo će ti biti; daćemo joj perperu“. Za tim, ponavljajući ove i druge slične uvrjedljive riječi, stanu bacati kameće na njegova vrata i na prozore. Napokon trgoše mačeve iz korica i prijeteći navalije da mačevima otvore Nikolina vrata.

Uzalud Nikola molaše: „Podite s Bogom, vlasteline, poznam ko si! Ti si Nikša Andretić“, za tijem rastužen nastavlaše: „Bog vas vidio, Bog vas vidio, ja vas pozivam na pravdu božju!“

Jadna Stane, žena Nikolina, plakaše grozno i vikaše tako, da je ču susjeda, Nika Benkova, kao što je bila čula i vikaše i lupanje noćuraka; a i prirodno bijaše da se Stane prepala; bilo ih je pred vratima osmerica, svijetlili su im se mačevi u ruci, vikali su, vrijedali, prijetili, bacali kameće i drмали vratima.

Ovo bijaše peta noć da noćurei navaluju na Nikolinu kuću, a nekoliko večeri prije bijahu navalili na ņu samo s toga, što se Nikola bio ozvao proti ņima na obranu Kate Pleštižnine, svoje susjede, na koju je ova četa bila navalila.

Kate Pleštižnina (Plesctixnina) bijaše starica, koja je stanovala, kako se reklo, u susjedstvu Nikolinu. Tri noći izasobice četa dođe lupati i bručiti u ņe pred vrata da otvori. Kad se Košarić ozove za ņu, oni se razjare, razlupaju joj prozor, razbiju joj u kući nekoliko tañira i još drugo; za tijem navale na kuću Košarićevu, kako smo pripovjedili.

Noćurei navale još i drugovde. Pred kućom Košarićevom bijaše mala i niska kućica Lucije udovice Nikoline, rečene Piroke (Pirocha). Oni dodu druge večeri iza ove pred vrata Lucijina, trgnu iz korica mačeve, te pomoću ņihovom htjedoše joj otvoriti vrata. Ali uzalud. Zato se oni ispeñu na krov, razbiju joj mnogo crijepova i dimñak na kući i kroza ņ bacahu kameće u kuću, te tako razbiju cijelu košaru tañurâ; za tijem razbiju vratnice na prozoru ili na vratima, te nasrnu u kuću. Ovdje nadu u posteli Jerka Milaneza, zidara, te ga mnogo izmuče.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Noćurci mišlahu, može bit osnovano, da su se Lucija ili Jerko na njih tužili pristojnoj vlasti; zato druge noći uđu u kuću, stanu zahtijevati, da Lucija i ostali opozovu tužbu, kažući im: „Skasa(j)te lamemat (izbrišite tužbu)! Ali kad kućani izjave, da ne će ni po što, Vlado Buća, Nikša S*, Frano G* navale golijem mačevima na njih, te Vlado probode mačem ženu u desnu ruku i nogu i stane je lupati mačem ploštimice po mišicama, pa tući kameñem tako, da ostane sva u modricama. Ostala dvojica ponašahu se slično. Kad starica dođe pred suce, zavrati pred njima ruke, da se uvjere o junaštvu noćuraka i htjede zavratiti i skutiće, da vide, kako su je bili zlostavili i po nogama; ali joj oni to ne dopustiše. Navala na Lucijinu kuću dogodi se dva dana poslije navale na onu Košarića.

Sve ovo ne bijaše dosta noćurcima. Oni navale i na kuću Anice Materne. Po svoj prilici ne stan ne bijaše mnogo daleko od opisanog mjesta, ali toliko daleko, da ona nije čula, što se dogadalo pri već opisanijem navalama.

I ne stan bijaše niska kućica. Jedne večeri četa dođe i u ne pred kuću s namjerom, da silom uleže. Ali kad im se to izjalovi, smaknu nekoliko crijepova s krova, te kroz šuplotinu, koja ovako nastane, uvali se Vlado Buća, te iznutra otvori vrata drugovima, koji su čekali na ulici. Kad svi prodru u kuću, ona ih tužna dočeka kažući im: „Što ste, dobri vlasteli, došli? Što ćete od mene siromašice!“, te od straha htjede pobjegnuti. Vlastela, koji se može bit povратиše u se i uvidješe počineno zločinstvo, odustanu iznenada od zla djela; ostave sedamdeset dukata za štete učinene Anici i povuku se.

Tužitelji i svjedoci sramotnog junaštva noćuraka bijahu: Nikola Košarić zdur i njegova žena Stane, Nika Benkova, Boško zdur ili Zdurićin, Marica Petra Laptala, Kate Pleštižnina, udovica Lucija Nikolina rečena Piroka, Jerko Milanez zidar, Anica Materna, Jelica Vojanova, Kate Đurova, Pera Petrova, u opće sve tadašnje susjedstvo.

Koliko je sramotno bilo postupanje ove čete, toliko ne može se pohvaliti blagost „maloga vijeća“ pri osudi zločinaca. Malo vijeće vođaše pravdu proti njima do 22. avgusta one go-

dine. Ovo vijeće napokon izreče svoju osudu dne 25. oktobra iste godine i kazni svakoga od ovijeh noćuraka za gore opisana zločinstva samo na globu od deset perpera.

Istina je, da su noćurci bili članovi „vladuštago“ stališa, da su suci bili istog stališa i da su čeljad, na koju su noćurci napadali, bila siromašna čeljad; ali su zločinstva bila odveć teška, da su se mogla umiriti sa samijeh deset perpera. Ovo je dokaz, da velika trešna bileži opadaće Dubrovnika.

Ovo je zabilježeno u državnom zapisu, a mi na prosto pripovijedamo — sine ira et studio.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— X. —

1. Живи колико год хоћеш: прво двадесет година вазда ће бит најдуљи период твога живота. *Суги.*
2. Проти незгодама вриједи више срчаност него разум. *Вовнарг.*
3. Није праведан ко није човјечан. *Пети.*
4. Осјећање нашијех врлина умножава их. *Пети.*
5. Поштење, које пријечи слабе душе да постигну своје циљеве, ваљанијем је једно средство више да допру до успјеха. *Пети.*
6. Претјерано сумњичење није мање шкодљиво од лако-вјерности. Многи људи постану бескорисни ономе, који не ће да се извргне погибли да буде преварен. *Пети.*
7. Велике мисли долазе из срца. *Пети.*
8. Нико није подвржен толикијем погрешкама, колико они, који не дјелују него само по размишљању. *Пети.*
9. Ум је око душе, али не њезина снага. Њезина је снага у срцу, то јест у страстима. Најбистрија намет није довољна за дјеловање и хоћење. Је ли доста имати добре очи за ход? Није ли још потребито имати ноге, те хтјети и моћи их мицати? *Пети.*

O S V E T A.

Novela iz dubrovačke prošlosti.

Prijatelju Pavlu Orloviću

posvećuje M. de Valois.

(9)

IX.

Deset je februara 1542. Veseli poklici šire se oko Ohmučevićeve palače i prodiru u tajinstvenu šumu borâ na Peci, miješajući se s mirisom raznolika bića, a sve ovo slijeva se u harmoniju, poput himne, koja se uzdiže sa tihe prirode u neizmjernost, kao uzvišeni poj zemlje suncu. Ohmučevićeva palača okićena je cvijećem i zelenilom, među kojim leprša stotina šarenih zastava.

Povod je današnjoj svečanosti vjenčanje Lene i Ivana. Pred večer, kad je imalo biti vjenčanje, crkva sv. Vlaha na Gorici bila je puna radoznala svijeta. Oko šeste ure poslije podne, širom otvoriše se vrata Ohmučevićeve kuće i svatovi počеше izlaziti. Divota ih je gledati, svi kićeni i otmeni. Pred njima je svatovski barjak od crvene svile, na vrhu sav ovjenčan rusmarinom. Odmah za njima ide Lene između dva djevera, sva u bijeloj svili s vijencem od mrče na glavi. S poluotvorenim rumenim ustima, iz kojih je virio sitan red zuba, s toplim, sućutnim pogledom njenih krasnih očiju ispod dugih trepavica, sa svojim nežnim, tek nabreklih grudima, reklo bi se da je sašla s vilinskoga svijeta. Za Lenom stupa Ivan sa dvije pućanke, s kojijem se veselo razgovara, pa za njima roditelji i otmeni gosti, i svi u takovome redu kreću put sv. Vlaha od Gorice. Lagodan suton hvatao se vesele prirode, na vedrom nebu istočno obzorje postalo je sivo, a zapad se oblio žutom narančastom bojom, koja se bila odozgo splinula u najnežnije svijetlo modrilo, kad svatovi pred crkvu stupiše.

Kanonik Marin Kaboga već je čekao vjerenike pred otaćrom i, čim pristupiše, počе odmah obavljati sveti obred. Sve, što je u crkvi bilo, upre pogled u Lenu i Ivana, koje će svećenik sada za sveć svezati.

— Ivo, upita svećenik, lubiš li Lenu Ohmučević?

Ivanu se prsa nadimahu, a čelo goraše.

— Ľubim, odvrati jakim glasom.

Kad se svećenik istim pitañem obrati Leni, ñezino srce kao da je imalo krila, ñezina duša kao da se vije među zvijezdama, pa kad svećeniku odgovori „Ľubim“, ožari joj rumen krasno djevojačko lice, glava joj klonu na grudi, a na oko joj skoči suza, biser Ľubavi.

Obred vjenčaña završi kanonik Kaboga kratkim slovom, i svatovi krenuše iz erkve. Mladi izadoše iz erkve muče, oborenih oćiju. Pred vratima se zagrluše i poluubiše. Kakav sada puče pred ñima svijet, krasan, jasan, kao da se sva priroda rajem prometnula. A i jest mladenačko sree raj ovoga svijeta, a Ľubav ono sunce, što nam srce grije. Roditelji gledahu sretnu svoju djecu i suza radosnica drhtala je na ñihovim oćima. Kad se svatovi povratuše, nadoše mladi svijet, koji se već u kolo bijaše pred kućom uhvatio. Svirac svira, kolo se zañihalo, poskoćilo, i eno prva pjesma ori se u čast mladencima. Sladak pijev stere se neodolivom dragošću sred tihe prirode i tajnovito se gubi kroz mekani suton u nedoglednim dubokim visinama, a slatko se i volko sluša.

Sva se gospoda namjestiše oko velika stola u prostranoj sobi Ohmućevičeve polaće, na kojem je stajala hrpa vitkih staklenica između razna voća i cvijeća. Bilo je zaista ugodno zaokružiti pogledom po toj sobi, koja je bila sva u zelenilu egzotičnog biļa, između kojega bijahu namještena ogromna zrcala u zlatnim, debelim okvirima i stare slike. Sa stropa visjeli su ogromni svjetionici, u kojim su gorjele bijele voštanice. Od ñihovih plamena vazduh je postajao sve topliji, tako da je trebalo otvoriti prozore, kroz koje su se vidjele grane obližñih stabala, a kroz grane sjajne i malene zvijezde na nebeskom svodu. Sobom se rasplinio ugodan miris pećenke, voća i cvijeća, a žuto se vino sjajilo u bocama, kao da su pune plamena; dingač bacaše svoje rumenilo na sniježni ubrus i na srebrno stolno posude. Ugodno bijaše u toj sobi; na svaćijem je licu sijevala radost. Čestitkama i napitnicama nije bilo kraja. A i kanonik Kaboga zaletje se u svećanu peroraciju. Sretni i blaženi slušali su mladenci kanonikove rijeći; od sreće i stida ne smjeli se ni gledati, jer je svaćije oko na ñima počivalo. Sve im se činilo kao magla, iza koje trepti zlatna zvijezda —

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

istina, da su oni sada muž i žena. Od jednom ustade slikar Vlaho Držić, pa i on progovori radujući se veselom danu i želeći mladencima najveću sreću i zadovoljstvo, a kad dovrši iznese pred goste dvije slike, Lenu i Ivana, djelo njegovog kista, koje im on za uspomenu dariva. Prisutni se nijesu mogli nadičiti remek-djelu slavnoga slikara, koji je tako savršeno lepotu mladenaca na platnu predstavio. Po Držićevoj želi slike bijahu odmah u bračnoj sobi obješene.

Jedna stvar svakome upade u oči. Među ostalom službom, koja je revno goste dvorila, vidio se i jedan fratar u benediktinskoj halini, koji se bijaše među službu umiješao i stao im pomagati; a gospodar Niko reče, da je lajik sa sv. Andrije, koji vraćajući se iz prošne želi prenočiti. Gozba je potrajala do kasne noći, a iza večere poče ples i potraja sve dok zvono na otoku Daksi, koje je fratre pozivalo na ponoćnu molitvu, ne navijesti da je vrijeme počinka. Voštanice su se malo po malo gasile, znanci se stali s Lenom i Ivanom opraštati, a nakon malo i njihovi roditelji povukoše se u svoje sobe. Ivan i Lene zadržāše se još nekoliko časaka s fratrom, koji, prije nego će otići u sobu određenu mu za počinak, izvadi iz svoje torbe bocu izvrsna vina i posluži im Ivana i Lenu. Kad se i fratar udali, Lene i Ivan otidoše u svoju sobu i sjedoše jedno uz drugoga. Dvije stare mjedene ulanice slabo rasvjetljivahu bračni krevet i stare slike po zidovima. Pod udarcem slabog svijetla Lene je izgledala mnogo lepšom i dražesnijom, a Ivan je drhtao od prevelika zadovoljstva — rekao bi da Držićeve slike lubežljivo gledaju i dive se svojim originalima.

— Držić mi je laskao, progovori Lene, da prekine neke misli, koje su joj pameću tekle.

— Ko? On! reče Ivan. On te je naslikao upravo kakva si, i utisnu cjelov u mило nezino lice.

Potpun mir u kući zavlada, a vesele i pjevanje zamijeni noćna melanhonija. Nešto veliko a neizrecivo slatko i nežno spuštalo se nad njima, nešto blago rastakalo se po njihovim grudima, činaše im se da ih sva priroda cjeliva tihim cjelovom, pripravljujuć u njima preslatku slutnju o nečem, što ih zahvata najnežnijom milinom. Pred njima je bila mekana postelja, na pola otkrivena. Po visokim jastucima i bijelim pokrivalima pli-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

vaše ono zelenkasto svijetlo noćne svjetilke i mamlaše ih na počinak. Zvijezda za zvijezdom gublaše se na nebeskom svodu, napokon ugasi se i poslednja zvijezda, zamre tiha pjesma i žalobni pijev štrka, a blaga noć poklopi ih svojom ugodnom mahramom, vabeći im na poluotvorenim usnama spokojan smijeh sretnikâ

Spustiše se u krevet i usnuše, ali snom, koji ih je potpuno otkinuo od poezije naj sretnijega dana.

Oni usnuše, a vrata se kućna polagano otvoriše, i Pucićev djetić, preobražen od fratra, izade vanka, iščeze u gustoj šumi Petkinih bora, da javi svome gosparu — da je osveta izvršena.

(Nastaviće se).

HISTORIČKO TUMAČENÉ (ILUSTRACIJA)

stih. 140-142 Raja XIX. Božanstvene Komedije Dante-ove.¹⁾

— Vit. Brunelli. — (1)

Poznato je, kako u devetnaestom stihu Raja nebesni orao, umožen od pjesnika da riješi sumnju o pravici suda Božjega, koristi se tom prigodom, da ukori opake kraljeve; tako mnoge spomiče, među kojima i

... quel di Rascia
Che male aggiusta 'l conio di Vinegia.

U tumačenju ovoga mjesta komentatori se ne slažu, prije svega zbog razlike varijanata u tekstima rukopisnijem i štampanijem, pa i zbog historijskog fakta, na koji se ovaj stih Dante-ov odnosi.

Pregledajmo sada potanko i jedno drugo pitanje, raspravljajući najprije lingvistično, pa zatijem ono historičko.

Varijanti, koji češće dolaze, jesu: ha visto — aggiustò — aggiusta — avvisò — advistò — koji odista potječu od nejednakoga čitanja od strane prepisivača Božanstvene Komedije.

¹⁾ Mnogo zaslužni kniževnik i srpski rodoљub dr. L. Tomanović god. 1900. u pokojnoj *Zornu* mostarskoj pod naslovom: *Jedan srpski kralj u Danterovoj Božanstvenoj Komediji* u izvodu prikazao bijaše učenu raspravu: *Illustrazione Storica a Dante Div. Com. Par. XIX. 140-142, Zara 1899.* Vit. Brunelli-a, profesora Velike Gimnazije u Zadru.

Učeni auktor poznatom dobrotom i susretljivošću dostavio je meni, svojem bivšem učeniku, primjerak jedan vrijedne radnje svoje, u kojoj je gdje-gdje neke promjene i ispravke učinio, i, svesrdno odazvavši se prošnji mojoj, mnogo cijeņenijem pismom od 25. decembra o. g. dozvolio mi je, da djelce njegovo prevedem na srpski.

Potpuno sam uvjeren, da će svaki Srbin, koji istinski srpski osjeća i ponosi se svojom slavnom prošlošću, sa živijem interesom pročitati radnju ovu, te, proučivši je, biti zahvalan — kao što reče dr. Tomanović — profesoru Brunelli-u: prvo, što je oslobodio našeg svetog kralja Milutina od društva zlijeh kraljeva u Božanstvenoj Komediji; drugo, što je *resultate naše moderne historijske nauke*, i ne znajući za njih, odnosno starijih novaca, uništio. Iz zvaničnijih dokumenata Mletačke Republike, iz naročitoga zvanja državnoga protiv srpskoga novca i iz čitave literature o srpskijem novcima čitalac će vidjeti i saznati, da je ne samo postojao srpski zlatni novac, nego da je bio poplavio tako zemlje Mletačke Republike, da se otuda porodilo čitavo novčano pitanje između Mletačke Republike i Srbije!

Jer, odista, u prvijem starijem rukopisima (kodeksima) mora da je bilo napisano po načinu rasudivańa onijeh vremena: hauisto ili auisto bez tačke na *i*. A sada, ako postavimo tačku na prvu od triju noga, dobićemo: haiusto = aiusto; a kad okrenemo ono *i* na današńi izgovor: aiustò = aggiustò i aggiusta; postavimo li pak tačku na treću nogu, imaćemo tada: auisto = hauisto = ha visto. — Ha visto, aggiustò, aggiusta najobičńija su čitańa u štampanijem tekstovima, dok avvisò i advistò nahode se u nekijem rukopisnijem (n. pr. u Laurencijanskom i u vatikanskom, nazvanom Bokačijevom), ali te varijante nijesu poprimili izdavaoci.

U prvoj polovini devetnaestoga vijeka, kad su se, u oskudici boľega, između sebe žestoko borili i prepirali filolozi i lingvističari (fraziolozi) o čistoći jezika i toskanosti govora, o Danteo-vom pomenutom stihu veoma često bilo je raspravljano od strane gramatičarâ i vokabolaristâ. I pošto je zbog toga stiha izazvan i napisan članak u Rječniku della Crusca, kojem je tada obećano bilo i peto izdańe, nastale bijahu u tome tamo i ovamo istraživańa i raspitkivańa. I zaista, pod riječju aggiustare, i upravo pod § V., Crusca stavila bijaše ovu primjedbu: Per imitare e contraffare, Dante Par. 19. che male aggiustò 'l conio di Vinegia. Pošto paragraf ovaj bijaše prenesen u cjelini od riječi do riječi u veliki rječnik Boloński (1816-1828.), profesor Parenti u svojim Bileškama (sveska II, str. 131) na rječnik ovaj, označujući istrano e sforzato — stranijem (neobičńijem, čudnovatijem) i usilenijem smisao onakvoga predavańa i tumačeńa, te tvrdeći, kao što smo vidjeli, da to nije bilo ništa drugo nego promjena ortografična (u pravopisu), pretpostavljao je tumačeńe ha visto, te je zahtijevao, da u budućijem rječnicima bude odstraněn glagol aggiustare u smislu imitare e contraffare. Pored svega toga pak, Padovanski rječnik (Minerva), koji je također izišao u ono doba, ropski prepisao je iz rječnika „della Crusca“ isto tumačeńe. Među tijem, poslije nekoliko godina, povodom toga, Gherardini u djelu: Voci e maniere di dire italiane additate ai futuri vocabolaristi (Milano 1838, vol. I, s 449) napisao ovo: „Pošto se pronašlo (uvidjelo), da većina kodeksâ mjesto Che male aggiustò 'l conio, imaju: Che male ha vi-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

sto Leonio, zaključilo se je poprimiti ovo tumačenje, a odbaciti ono prvo. Ali ne množina kodeksâ, nego valjanost pisaña ima veću vrijednost; a razlozi navedeni do danas u prilog takove izmjene (a ja mogu biti i na krivom putu) ne zadovoljavaju me. Ali malo mareći za obranu tumačenja primljenog od Crusca, a, prije ñe, od Laudina, ja mislim i držim, da budući sastavljači rječnikâ imadu pomenuti paragraf isključiti upravo za to, što je privedeni primjer prijeporan; a u rječnicima treba da uđe samo ono, o čemu se ne sporijeći.“ — Pošto je pak u pitañu varijanata on htio radije aggiustare, nego li vedere, ponovi g. 1841. ovaj svoj savjet u: Lettera di risposta a N. N., koji (savjet) bijaše protivan tumačeu aggiustare. A profesor V. Naunucci u svojoj: *Analisi critica dei verbi italiani* (Firenze, 1843. s. 40), dajući za pravo Gherardini-u, držao je male ha visto kao tumačenje nesmotreno i nerazborito, usvojeno od nekolicine modernijeh izdavalaca Božanstvene Komedije, prevarenijeh od Buti-a, koji je najprvi to poprimio i razjasnio u svojem tumačeu. — Isto pitañe kasnije izbi na površinu: Fanfani i Veratti u Borghini (I. 696, 729, 733, II. 116) ponovo ga raspravlahu, ali živo i vatreno, braneći prvi od ñih prednost glagola aggiustare, a drugi — vedere. Pored svijeh tako dugijeh cjepidlačenja, izdaña sv. pojema štampana u današnje doba daju nam sad jedan, sad drugi od ovijeh varijanata; a sastavljači rječnikâ idu s ñima naporedo, a medu ovijem i Tommaseo, koji kod riječi aggiustare, poslije navoda Danteovog stiha, primjećuje: „Altri legge: male ha visto“. Toskanci, naprotiv, drže se radije samo glagola aggiustare, tako da u novome izdañu rječnika „della Crusca“, što se sada preštam-pava, nema varijanta: ha visto.

Odnosno pak značenja, većina komentatorâ osobito današnjih, slažu se, da je pjesnik htio pripisati jednom srpskom kralju adulteraciju mletačkog novca; te neki drže, da ono male aggiustò znači rdavo je imitovao, rdavo patvorio isti novac; drugi, koji pretpostavljaju ha visto, naprotiv drže, da to znači, da ga je rdavo pregledao i zato rdavo upotrijebio. Pa osim toga, razna su tumačenja i samog adverbija male, te neki drže da to označuje rdav uspjeh u materijalnom izradi-vañu patvorenog ili falsifikovanog novca: dočim drugi tumače

riječ ovu sa pakosno (zlobno), s rdavom namjerom, pripisujući istu sramotnom djelu sadržanom po sebi samom; drugi pak, najposlije, drže, da to znači, da je to kralj raški za svoje zlo, t. j. na svoju štetu i nesreću učinio, aludujući (cilajući) tijekom na žalosne posljedice, što su ga otud snašle. Ali među starijim tumačima nijesu svi pomišljali na pravo krivotvorenje, a prvi među njima anonimni tumač djela „Riccardiana“, koji veli: *Che non fa la sua moneta, che appar veneziana, così giusta come i Veneziani, e però dice che male aiustò*. I ovo je tumačenje potkrijepljeno od raznijeh novijih pisaca, osobito od g. F. Zanetti-a (*De nummis regum Mysiae seu Rasciae, Venezia 1750*); od g. Ferrari-Cupilli-a (*Angelo Nani. Saggi di critica storica e letteraria, Zara 1875*) i od S. Lubića (*Opis jugosl. novaca, Zagreb 1875*). Osamljeno je ostalo mišljenje g. F. Nott-a, izraženo u *Avvertimento* (napomeni) na treću knjigu *Avventuroso Ciciliano di Busone da Gubbio*, izdanom od nega za prvi put god. 1832., gdje (na strani 356. preštampaña milanskog od G. Silvestri-a) piše: „*Aggiustare il conio*“ daje nam prije pojam udesiti ili ispraviti račune; za to bih lakše vjerovao, da je kralj Raške imao da uredi interese sa Mlecima, a da se on vladao nevjerno i sramotno“.

Ali ovdje jasno se vidi, da se ne će moći suditi o raznijem varijantima, niti utvrditi pravi smisao Dante-ovog stiha, ako se prije ne upoznade tačno historijski fakat, o kom je pjesnik mislio. Sve se to osniva još jednom na tome, što je Foscolo jasno i duboko pronikao u raspravi svojoj: *Discorso sulla Commedia di Dante*, koja je, poslije toliko godina, i danas u mnogijem stvarima od osobite znamenitosti i vrijednosti. „Historija ne budući do danas marljivo primjenuta na pojem, koji je poglavito historičan, mnoge su stvari od više vremena iskrivile i pojem i historiju, te navukle tminu svrli tmine“.

Tri su dakle historijska pitaña, što nam se prikazuju: koja je to zemlja bila Raška, koga kralja raškog Dante spomiñe, i kako on male *aggiustò* ili vide *il conio di Venezia* (kalup mletački).

U Dante-ovo doba, pošto je italijanska trgovina, kao i trgovina čitave Evrope, težila k Istoku, države i narodi balkan-

ski nijesu bili tako nepoznati, kao što bi se moglo na prvi mah misliti. Tako ondašnji pisci često spominju Rascia — Rašku, i to dosta tačno. Nalazimo, na primjer, u „Cron. del buon secolo“, t. j. del trecento, izdanijem u Firenci g. 1733. od Dom. Mar. Manni-a, saotačastvenika i savremenika Dante-ova, koji, pošto je podijelio Evropu u razne pokrajine, ovako piše o desetoj „Deseta je Srbija; zove se kralj raški; hrišćani su, ali se ne pokoravaju rimskoj crkvi; imaju kralja, ali nemaju veliku državu.“ Pa tako i Busone da Gubbio, prijatelj velikoga pjesnika i prognanik, kao što je i on bio, u onome svome čudnom romanu skoro sav prizor u trećoj knjizi razvija u Raškoj; tu od onijeh pet italijanskih baruna, što nakon čuvenijeh Vespra Sicilijanskih (t. j. pokola i prognaća Francuzâ iz Sicilije) pobjegoše iz domovine te podoše po svijetu, da traže pustolovine, gospodar (messer) Ulivo di Fontana stupa u službu kod kralja raškog. — Na isti način od tumača stariji su mnogo i tačniji, pošto pišu, da je Raška država (carstvo) Slavonije, dio Srbije ili Dalmacije (podrazumijevajući pokrajinu ovu u prostoru za rimskih vremena), nazvana tako po rijeci Raškoj, što kroz ņu teče. A vaľalo je doći do našega vijeka, da se iznade kod Foscola (La Comm. ill., Torino 1852, vol. I, p. 120): Mislim, da je (knez raški) vladao u Dubrovniku (Credo il principe di Rascia regnasse in Ragusa); a još težom pogreškom Brunone Bianchi (Firenze, 1863, p. 537) piše: Raška je Dubrovnik sa svojim kotarom, koji je jedan dio Slavonije (Rascia è Ragusi col suo territorio, che è parte della Ischiavonia); a još gore Fraticelli (Firenze, 1860, pg. 688), koji u Indeksu stavља Rašku među ugarske pokrajine, dok u primjedbama veli: Rascia, Raugia, Ragusa, città della Ischiavonia posta sull' Adriatico (Raška jeste Raugia, Dubrovnik, grad Sklavonije na Jadranskom Moru). I ne spominjući Orbini-a, Luzzi-a, Farlati-a i ostale starije pisce, i u našem vijeku, u kojemu, rekao bih, da ljubitelji lijepijeh znanosti ne smijedu biti bez poznavanja historije, F. G. Nott, u djelu, koje smo prije naveli, raspravljajući o Raškoj, našao je, da je bila kraljevina, koja počinući od malenoga kraja, nazvanoga Hum, u polovini XII. vijeka toliko se proširi, da je krajem XIV. vijeka obuhvatala ne samo

Humsku zemlju, nego još deset drugihijeh kralevina; osim prave Raške, obuhvatala je: Srbiju, Slavoniju, Bosnu, dio Bugarske i Mačedonije, gotovo cijelu Dalmaciju i Epir do Janine i Arte“ (pag. 346). I Nott je pravo kazao, jer se to zaključuje i izvodi ozbiljno iz natpisâ mnogijeh dokumenata, gotovo savremenijeh Dantu. Stefan Uroš I. nazivlje se: Ego Stefanus Uros, Dei gratia, rex totius terrae Rassie et Marittimae (Стефанъ Урошь с помоки божиьвх краљь въсен рашьккй земан и поморьске) (14. avg. 1243; Ľubić Mon. Slav. merid. I, 59. Zagreb 1868) — Stefan Dragutin Srijemski: Stephanus regis Urossi filius, rex Dioclie, Albanie, Chelmie et marittime regionis (ibid. I. 192) — Stefan Uroš II. Milutin: Hurossius Dei gratia Dalmacie¹⁾, Croacie, Dyoclie, Servie ac Rasie rex et dominus totius maritime regionis (25. jula 1408; Glasnik XXVII., 326. Beograd 1870), — i na drugijem mjestima: Urossius rex Rasie et Dioclie, Albanie, Bulgarie et totius maritime de gulfo Adriatico a mari usque ad flumen Danubii magni (1319; Arhiv za povjest. Jug. IV., 150. Zagreb 1857).

Raška je dakle bila dio srpske države, a kralj raški znači što i kralj Srbije, pošto je trgovcima italijanskijem pokrajina ona, koja se je nalazila prema Jadranskom Moru, bila poznatija od drugihijeh, tako da se i danas sukno, koje se onamo tkalo, a za tijem i u Dalmaciji, od selakâ nazivlje raška, u dijalektu (mletačkom) raša.

Odgovorivši tako na prvo pitaње, naime: gdje se nalazila i dokle se prostirala država Raška, o čemu i tačniji komentatori, kao što smo vidjeli, nijesu imali dovoljno stalnog poznavanja, prijedimo na drugo pitaње: koji je to bio kralj raški, kojega je Dante podrazumijevao. Komentatori ovdje ili ga ne imenuju, ili vele, da je to bio Uroš, ili — kao Nott — u oskudici dobrijeh izvora, miješaju događaje i predstavljaju razne kraljeve u jednom licu, upravo miješaju ih, kao n. pr. Stefana II, Uroša III. i Milutina.

¹⁾ Rimska Dalmacija, mnogo prostranija od današnje Dalmacije, u ovo vrijeme bijaše porazdijeljena među Ugarskom, Mlecima i Srbijom; tako i vladaoći pomenutih država nošahu istodobno i titulu rex ili dux Dalmatiae.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Prije svega treba utvrditi: vidi li se iz svega pjevańa XIX vrijeme, u kom je taj raški kralj vladao? Nama se čini, da — kao što svi vladaoци i њihova djela tu spomenuta pripadaju više XIV. nego li XIII. vijeku — tako mora spadati u to vrijeme i onaj srpski. Tako upadańe u Češku Alberta Austrijskog zbilо se je g. 1304 (stih 114-117) — smrt Filipa Lijepog g. 1314. (st. 118-120) — junačka djela pripisivana Škotu i Inghilezu Ludome (st. 121-123), odnosilo se to na Eduarda I. ili Eduarda II. u borbi s Jovanom Bailleut, kraljem škotskijem, padaju u godinu 1304. ili u 1307. — Ferdinand IV Španski kraljevao je od 1295. do 1312. — Venceslav III Češki od 1301. do 1309. (st. 124-126) — Karlo Napuiski umro je 1309. (st. 127-129) i bio je za kralja do 1285. g. — Fridrih Aragonski, kralj sicilijски, vladao je od 1296. do 1336. g., a његоvi savremenici bijahu: kralj Aragonski i kralj Majorski (st. 130-138) — Dionizij Portugalski kraljevao je od 1279. do 1326. g., a Akon Norveški od 1309. do 1319. (st. 139). Ako dakle svi vladaoци, koje spominje nebesni oraо, spadaju više u XIV. nego li u XIII. vijek, s razlogom se može pretpostaviti, da je i kralj Raške iz toga doba, i ako se varijanат aggiustò, ha visto ne odnose na fakat (dogadaj) iz toga doba.

(Nastaviće se).

СЕЉАКОВА СМРТ.

Из »Тамних слика«
— Јаков А. Поповић.

Био је сунчан, али и студен априлски дан. Природа ожи-
вљаваше и све као да почињаше нов живот.

Митар Петровић, прилично »стојећи« сељак, лежао је
тешко болестан, без наде на здравље. Кревет му нијесу пре-
тресли скоро три мјесеца — он се, сиромах, није могао ни
подићи, а вријеђало га је, кад би га се когод и додирнуо.
Поњава, вунена и доста дебела, и ћебе, којима се покривао,
бијаху већ поцрњели од дима, који је испуњавао собу цијеле
зиме, па ево и у прољеће. Од задаха се није могло ући у
собу, али то сељацима бијаше нешто обично, јер су у томе
одрасли. Све је око болесника било јадно, кукавно. Он је сам
био кост и кожа, крви као да није ни имао, очи су само ви-
риле из дупљи испод црних и големих обрва, а образи ду-
боко упали, те се познаваше свака кост на лицу. Сухе руке
увијек је држао на прсима и забављао се чупом, која је из-
расла на њима. Радо се је разговарао, али би му то муке још
увећавало, јер није могао да поднесе. Желио је да му час
прије смрт дође, јер је изгубио наду, да ће икад оздравити,
па се већ с том мишљу и помирио.

Била је то некад крупна људина, каква може бити. Неки
причају, да је могао »из чусте« прескочити коња под самаром
и у двије руке по врећу пшенице дигнути и бацити. Некако
пред окупацију и он је бранио јадарску цркву од Арнаута, па
је том приликом задобио лијена оружја, с којим се тужна
срца растао, кад се морало предати. Веле, да је голим ша-
кама отео оружје. Послије тога многи су се с њим својатали,
који су дотле избјегавали његово пријатељство. А и било га
је дивно погледати.

Јесенас се изненада разболе. Имао је нешто са цанда-
рима, који га на силу отјераше у хапс — њега, којег је свак
сматрао за поштена човјека. Кад се касније прав вратио из
затвора, легао је у постељу тешко болестан. Кад су га питали,
шта му је, није хтио да одговори, него би само уздахнуо, а

очи би му се засјале. Ових дана падао је често у несвјестичу, из које се не би лако разабирало. Више пута патио је од привиђења, што му је много шкодило и што су сељаци одмах узели као сигуран знак смрти.

Тога априлскога дана, било му је много лакше. Чинило му се, да би се могао и придићи, али му покушај не испаде за руком, јер ноге као да и не бијаху његове. То га још више ражалости, те са болом у души посматраше воћњак, који је сунце озаравало, а у којем је он најрадје боравио.

Анђа, домаћица му, нешто спремаше по кући, кад је он викну, те му се одмах одазва на собним вратима.

— Зовни ми Илију.

Илија им је био једино дијете. Лани га оженили, те му млада већ сина у бешици љуљаше, али га ђедо није могао миловати, што му бијаше највећа жеља.

— Илија сине — рече полако Митар, кад овај уђе у собу — зовни ми нешто Јоксу Анђију и Јована Попова, и то одма'.

И он хтједе опет да се придигне, али не имајаше снаге, те бдно проговори:

— Дошло је, нема се више куд.

Домаћица му слушаше сваки покрет, те на пошљетку видје и сама, да му се крај приближује. Она је била доста чврсте наравн, покопала је четверо дјеце — нешто јој се нијесу дала — а није пролила ни трећи дио суза колико друге, али јој падаше на срце сваки његов уздах, те би у њој налазио одговора.

— Анђо, бдна, шта ћеш ми ти, сиротице моја? — говораше стењући и с прекидањем Митар. — Мени дође, видим већ, да од мене нема ништа.

— Прођи се, Митре, бога ти, немој све о томе — храбрила га је она.

— Боже Анђо, не излазим ти ја из прољећа. Док ја бекад не видим ништа око себе, а отац ми и мајка.

— Немој, Митре, молим те — прекиде га она, молећи да не говори о смрти, јер није могла да слуша; коса јој се јежила, кад само помисли на њу.

У том дође и Јоксо ханџија, те се поздравивши сједо на понуђени му трножац. Митар га гледаше жалостиво, што је

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Јокси био довољан узрок, да не посумња у скоро му смрт, те му одмах изађе пред очи читав ред догађаја, који ће се, но његову мишљењу, догодити послје смрти Митрове.

Митар му узе причати, на силу, како му се привиђа о-тац и мати и још неки покојници, како му соба изгледа сва шарена, а Јоксо је све то у себи тумачио као прве знаке растављања с овим свијетом.

До мало дође и Јован Попов. Јоксо и Јован били су свјedoци његова завјештаја, који су имали извршити жена му и син. Цркви је завјештао рола за вјечни спомен, а појединим друговима из младости поклањао је по штогод ради успоме-не. Кад је све свршено, позваше свештеника, да му дадне пошљедну утјеху.

*

Пред мрак се већ бијаше Митар исповједио и причестио. С попом је по дуже разговарао. Одмах послје причешћа по-чеше се окуљати рођаци му и комшије, да га чувају, јер се већ сви надаху скорој му смрти, пошто је у скоро пао у не-знан, из које се тек пред издисање тргао. Кад би му се мало разгалило, само би укочено гледао у икону и кандило, које је више кревета му свијетлило, а то су сељаци сматрали, да му се јављају покојници и анђели, па се с њима договара. Људи би тек погдјекада штогод шапнули један другоме, иначе је била мртва тишина, те би је тек цврчање прљава уља, које је горјело у кандилу, прекидало.

У кући се већ у велико спремаху, да их догађај дочека спремне. Двије јетрве Анђине готовиле су јело, а Анђа са снахом уређиваше друге ствари. Све је рађено у миру; гово-рено је само по потреби.

Што се више ближила зора, болесник је бивао мало трезвенији. Људи око њега куњаху, а неки и снаваху, само се рођак му Јован није одмицао од његова кревета, а Јоксо пре-врташе подерани псалтир, који је већ знао на памет и који му је био нераздвојан друг.

На једном се болесник поче кретати. Јован и Јоксо при-хватише га, а он само проговори:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Икону.

Дигоше га до иконе, која је била више његова кревета. Људи се пренуше и пажљиво посматраху, крстећи се.

— Бо-же....

Глава му клону. То му је била пошљедња ријеч, коју је изговорио с неким блаженим осмјејком, што му је треперио на уснама. Нека од жена упали свијећу, а људи га положише на кревет, заклопише очи и прекрстише руке на грудима. Јоксо одмах прихвати за псалтир, али му читање прекидаше нарицање родбине.

Сељаци су касније говорили, да се најлакше невино умире.

Рељево 1903.

Dormi a l'ombra d'un frangolo capello
de miei lunghi capelli ricorrono
piccolo bimbo, tutto mio, da piccolo
labbr e da un occhio regnante belli
grande tramontare in una culla
sul fianco, il primo impallido de l'ala
sospeso tra le sirti di vita
Una misericordia, quella di un'ora, una
Mater inviolata, zuppa di latte e avvisata
Il ja slika! Novu uare uare uare uare
koju u zadnim trenucima uare uare uare uare
jadraku mite, ne raspoznaje vis, primeto, Suor He-
nedata -- tako se mite uare uare uare uare
Eccolo, mite, uare uare uare uare
uare uare uare uare uare uare uare uare
uare uare uare uare uare uare uare uare
uare uare uare uare uare uare uare uare

„Martenità“ Ade Negri.

— Walter baron Ľubibratić. —

(2)

Grozna bol obuzimle dušu Ade Negri, promišljajući da ima matera, koje mogu da zapuste, da odbace od sebe plod utrobe svoje, nevino djetesce. Puna groze pita Ada:

Perchè?... che ferocia di leggi su gli uomini grava
se fame o vergogna può vincer l'istinto materno?...
che benda t'accieca?... che lacci, o degli uomini schiava,
t'attorciano il cuore in eterno?

Od ove majke, koja je kadra da uguši u svome srcu svako čustvo materinstva, plemenitija je ona nevoljna ciganka, koja lutajući od mjesta do mjesta s četom „saltimbanchi“ goji i neguje milo čedo, te u neizmjernejoj svojoj ljubavi prama nemu nalazi toliko snage, da zaboravlja sve svoje jade i nevoļe, i lupkim mu glasom pjeva uspavanku. U ovoj se uspavanci očituje potpuno narav ciganke, koja je sretna, jer je slobodna, jer je ništa ne sprečava u nezinoj slobodi. Takav će život voditi i nezino djetesce, kad ponaraste, jer u njegovim žilama teče krv onoga plemena, koje najbolje zna cijeniti slobodu:

Dormi a l'ombra de' miei lunghi capelli,
de' miei lunghi capelli zingareschi,
piccolo bimbo tutto mio, da i freschi
labbri e da gli occhi regalmente belli:
quado tramonterà la luna chiara
sul fiume, al primo impallidir de l'alba,
sostando fra le siepi di vitalba
saluteremo la stella boara;
respireremo la brezza vagabonda
che avviva fiore e stel;
liberi come barca sopra l'onda,
allodola pel ciel!

Di questi cenci non aver paura,
non temer quando sibila il rovaio,
o la neve implacabile, a gennajo,
ci blocca su le vie. La vita è dura.

Meglio liberi andar con freddo e fame,
che infrangerci a le sbarre de la legge.
Questa che tutto afferra e tutto regge
pesando come cupola di rame

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

su i ricchi schiavi ai quali è scudo e cella
si chiama civiltà.

Piccoli schiavi de la vita bella,
voi ci fate pietà!

Dormi. — T' avvolge la mia chioma nera,
ombra di sogno e sfavillio di spada.

Dormi, o nato su l' orlo d' una strada,
senza dolore, un giorno di bufera.

Io t' ho create vértebre di belva,
occhi di falco ed anima di sole.

La magnifica terra a sè ti vuole
co' suoi efluvii di solco e di selva;

Quel ch' io t' ho dato è sangue rutilante
di razza imperial

che de la piena libertà vagante
sa il fascino immortal!

Uvijek će vam lebdjeti pred očima slika jadne majke, koja
previjajući se od boli — znak da se kobni čas približava —
radi marljivo, radi sa svim silama, da dovrši opravieću za no-
vorodenče. Ona radi već od rana jutra, a

sul lavoro le lacrime
come gocce d' assenzio,

cadono a tratti, lente.

Un' angoscia infinita

il petto le attanaglia,

E pure ella sa vincersi,

stoica ne la battaglia

del cor contro la vita;

e lavora, lavora.

Ona milosrdnica, koja u bônici tješi dijete na umoru, ona
„Mater inviolata“ žalobna li je, ali u isto vrijeme i uzvišena
li je slika! Noću umire dijete u bônici, daleko od majke,
koju u zadnim trenucima zove svojim slabim glasom. Oči se
jadniku mute, ne raspoznaje više pojedine predmete, Suor Be-
nedetta — tako se milosrdnica zove — da ga utješi, govori mu:

Ecco la mamma: ecco, è venuta: taci:
senti le mie carezze ed i miei baci?

Starò con te, fin che sarai guarito:

taci. — Verrà l' april gaio e fiorito,

e il tuo visetto tornerà di fiamma:

calmati, dormi presso la tua mamma.

Dijete se na te riječi umirilo, i u cik zore izdahlo. U sreću se milosrdnice zbilja velika promjena. Zora je zatekla klečeći kod postelje djetine; novim žarom plamite nezine oči; nova čustva uzrujavaju nezino jadno sreće:

Ma quando l'alba torna a la crociera
trova la suora immobile, dov'era.

Sta presso il morticin curva a ginocchi
e una luce novella è ne' suoi occhi:

unò spasimo strano, una diffusa
onda di amore irruppe ne la chiusa

sua vita; sopra un mar glauco e sonoro
aprirsi vide ella una porta d'oro;

le parve in quelle immense onde sparire,
tremò, comprese, si sentì morire.

Koga da ne gane ovo duboko čustvo materinstva u sreću jodne milosrdnice? To je glas, to je pobjeda svemožne Prirode.

U „Maternità“ je Ada Negri dala oduška svojem dubokom sažaleću prama nevolnicima na ovom svijetu, isto kao u svojim prvašnim djelima „Fatalità“ i „Tempeste“. Ali uz ovo čustvo ističe i svoje štovaće i ljubav prama majci, na po se, i prama obitelji, u opće, prama obitelji, gdje vlada sloga, mir i ljubav. Svojim pjesmama ona ne ruši, kako su možda mnogi očekivali od emancipovane pjesnikinje dvadesetog vijeka, oštar obiteljski, ona mu dapače utvrđuje temelje, podavajući mu osobit sjaj, posvećujući ljubav, temelj svake obitelji.

Niko ne čuti tako duboko sažaleće kao žena. Ovo plemenito čustvo, prirodenu duši Ade Negri, bilo je glavni pokretač nezine žarke poezije na utjehu i okrepu svih onih nevolnika, koji su na ovom svijetu da trpe, da se muče, da se bore sa svakom nevoljom. Samo je žena mogla tako duboko čutjeti u sreću svojem uzdahe nevolnih i potlačenih. Ova je žena spojila u divnom skladu čustvo sućuti s osjećajima majke, i tako dopunila svoju vlastitu moralnu sliku.

Svoje duboko milosrđe prama nesretnicima izražava Ada Negri na osobito živ način u „Ninna-Nanna di Natale“. Na ognjištu umrla vatra; djetesce spava, a majka mu šije novu haljinicu. Ali

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

il lucignolo trema e l'occhio è stanco,
 bimbo dal viso bianco.
chi sa se per domani avrò finito
questo che aspetti povero vestito.

Jadna se majka sjeća, da je često puta svome sinčieú pripovijedala o Isusu, kako se rodio sred krute zime u pustoj štali, kako ga je majka postavila u jasje na malo slame. Slijedeći tijekom svojih tužnih misli, misleći na sve pretrplene nevoje i muke, nastavlja:

E redimerci volle, ed un feroce
 odio il confisse in croce;
e invan, da venti secoli di guerra,
l'ombra de la sua croce empie la terra;
chè sempre il viver nostro si trascina
 fra bettola e officina,
fra l'ignoranza e la miseria nera,
fra il vizio, l'ospedale e la galera.

Dakle za nevolnike, za one koji trpe, nema sreće, nema pokoja na ovom svijetu? Sutra će zvona svojim veselim zvukom navijestiti svijetu, da se je porodio Spasitelj, da je osvanuo dan pokoja, mira, ljubavi,

 ma menzogna terribile sarà.

Sarà menzogna sino a quando, o figlio,
 in ogni aspro giaciglio
simile a questo, in ogni nuda stanza
simile a questa, ove non è speranza,
a l'alba di Natale ogni bambino
 che soffra il tuo destino
e mangi pan con lacrime commisto
si sveglierà con l'anima di Cristo:
e tutte le soffitte avranno un fiero
 fanciul che andrà il pensiero
temprando a gli urti de la vita grama,
sino a foggiarne un'invincibil lama:
e un giorno insorgeranno a milioni
 con fulmini e con tuoni

Questi profitti: e al loro impeto alato
il vecchio mondo crollerà stroncato:

 ed il Vangelo allor sarà sovrana
 legge a la vita umana:

e — Pace — allora, dire si potrà
agli uomini di buona volontà.

Tek onda će se svijet radovati i veseliti, što je došao Kralj mira i ljubavi. Toga će se dana svaki prag okittiti grančicom od masline, da štiti kuću, gdje će ljubav zasladivati život. Tek će onda majka u miru i radosti dojiti svoje dijete, a nad odraslim mladićem brižljivo bdjeti, da ne sade s puta kreposti i pošteña, te će ga, oplemeñujuć mu sree, oboružati proti svim varkama i napastima ovoga svijeta. Ali zato

più non dovrà, più non dovrà nessuna
donna, per legge di servil fatica,
lasciar la casa e abbandonar la cuna.
Libera Dea di tempio immacolato,
verso la luce condurrà l'Eroe
da la sua carne e dal suo spirito nato.
E tutti allor saran fratelli in questa
religion del doloroso grembo
che li creò pel sole e la tempesta:
nel sogno, nel lavoro e ne la messe
fratelli: — in nome di Coei che in tutti
gl'idiomi del mondo e con le stesse
infinite carezze in fondo al pio
sguardo e le stesse lacrime nel cuore,
perdonando susurra: O figlio mio!

Dovršivši svoje nauke u Lodi, dobila je Ada Negri mjesto pučke učiteljice u Motta Visconti. U tom malenom selu, u onoj kukavnoj školi, gdje je učila čitati i pisati koji stotiñak razuzdane seoske djece, nikla je prva klica ñezine „Maternità“. U svakoj učitelici ima nešto od majke. Premda je Ada Negri u slobodnim časovima vodila gotovo divlji život, lutajuć cijeje ure po šumama, po poljima, uzduž rijeke, ipak je morala u svome sreću ćutjeti nešto neobično pred onim malenim, razuzdanim stvorovima, od kojih je svaki u sebi nosio jedan udes, jednu sudbinu. Nakon nekoliko godina povrati se Ada u ono mjestance, gdje je razvila svoju prvu djelatnost; ali nije više bila ona nepoznata, prosta pučka učiteljica, nego slavljena pjesnikinja. Stupivši opet na ono poznato tle

e il passato di lotta e di speranza,
il suo ribelle e splendido passato
ricomparve, senz'ombra e senza veli.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Pred oči joj stupa cijela prošlost sa svim snovima o slavi i besmrtnosti, cijeli nezini rad za jadnike, koji trpe, koji ne poznavaju radosti i sreće:

E rivide la vergine ventenne
con la fronte segnata dal destino
sfiorar diritta il ripido cammino,
baldo aquilotto da le ferme penne.
La nuda stanza fulgida di larve
rivide, e il letto da le insonnie piene
di cantici irrompenti;
ed il sangue gittato da le vene
robuste, il sangue di veder le parve,
ne la febbre de l' arte su gli ardenti
ritmi a fiotti, a torrenti
gittato. — E i versi andarono pel mondo,
da la potenza del dolor sospinti;
e parvero campane
a martello; e le case senza pane
e senza fuoco e la miseria inane
dissero, e l'agonie torve de i vinti.

Nego i ako je sada svi slave, i ako joj se sada svi dive, ipak nije više ona Ada Negri, koja je po poljima lutala, da nađe sreću mir i pokoj, koja je usred noći skakala iz posteje, da napiše stihove, što joj iz srca prodirahu. Sasvim se promijenila:

la vinta or sei tu, che de la morte
sentì, a trent' anni, il brivido ne l' ossa,
e ben altro aspettavi da la rossa
tua giovinezza così salda e forte!
Ah, niun guarisce il mal che ti distrugge!

Ali u nevolji neizlječive boli tješi je mila kćerka, mala Bijanka, mezimče emancipovane pjesnikinje, kojoj posvećuje tako plemenite, tako nežne stihove, da zaslužuje, da se ispoređuje s Viktor Hugom, tim velikim pjesnikom čovječanstva, kada s poletom pjeva o obitelji.

Kćerka je budi iz tog neugodnog razmišljanja, vraćajući se iz šume

carica di rose.
Essa che porta la divina fiamma
del sogno tuo ne gli occhi,
lascia cader le rose a' tuoi ginocchi

e dice, e par che l'anima trabocchi
ne la sua voce: Perchè piangi, mamma?

Ta silna ljubav podaje majci i potrebitu snagu da ustrplivo
podnosi sve nevole i sve boli. Ona zna, da mora živjeti za
svoju kćerku:

Vivrai per questa bianca creatura
che uscì da la tua carne dolorosa.

U toj ljubavi traži majka utjehe, od te ljubavi očekuje snagu i
ustrajnosti, da dovrši svoj put od križa na ovoj zemli:

O creatura mia, piccolo fiore
che chini e chiudi le tue foglie a sera
per riaprirle al raggio
de l'alba: solo ed inesausto amore
oltre la vita, oltre la tomba nera:
guida il mio sogno, temprà il mio coraggio
lungo il cammin selvaggio.

Bdiujući nad svojom milom kćerkom, koja u kolijevci mirno
spava, sjeća se Ada Negri onoga dana, kada ju je luta bolest
bacila u krevet:

Un meriggio di luglio, un'afa bassa:
io consunta di febbre, abbandonate
su le lenzuola le braccia stroncate
l'immobil come salma nela cassa.

Po glavi joj se vrza samo jedna misao „la bimba“. Grobna
tišina vlada po cijeloj kući, samo iz jedne pokrajne sobe do-
pire joj do ušiju glas mile kćerke. Na jednom

il suo piccolo passo udii venire,
dopo, sino al mio letto. — Dolcemente
mi prese, mi baciò la mano ardente....
..... ed a quel bacio io mi sentii morire.

Dugo je bolest držala prikovanu u posteli; napokon nad-
vlada úezina narav i ona ozdravi.

Non dovevo morir,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

kliče zanosno majka, kao da je naslućivala, da joj je sudbina dodijelila osobitu zadaću. Smatrala se na neki način pozvanom, da kao žena i majka izrazi u stihovima sva ona čustva i o-sjećaje, što u nenu srcu kao i kod ostalih majaka pobuđuje to sveto stañe:

vi è una parola
che niuno ancora su la terra ha detta.
Scriverò la parola benedetta
col puro sangue del mio grembo, io sola.
Solo una madre il gran mister può dire
che disserra le fonti de la vita.
Io sarò quella madre. Io l'infinita
gioia che fa ogni volta impallidire
canterò.

Dok ovako svaka pojedina pjesma u ovoj zbirci ima svrhu, da izrazi koje osobito čustvo materinsko, koji psihički ili fiziološki momenat iz materinskoga života, sve se skupa združuju u zajedničkoj uzvišenoj ideji bratstva i ljubavi među ljudima. U svim se pjesmama Ade Negri ponavlja u različitom obliku ova plemenita istina, da se ljudi moraju međusobno ljubiti, uzajamno pomagati, jer su svi plod ljubavi, jer su svi došli na svijet slabi, potrebni majčine brige, majčine zaštite, majčine ljubavi.

Uzvišenom odom „Il calvario della madre“ zaključuje Ada Negri dostojno prvi dio svoje „Maternità“. Ona ista ljubav, koja joj je udahnula prvu odu ove zbirke, očituje se i u zad-noj. Majka ne žive za sebe, nego za svoje dijete; nenu posve-ćuje ona sav život, za n se žrtvuje od prvog časka pak do smrti, za nena ne poznaje nego ljubav, neizmjernu, neopisivu ljubav:

Cuore materno, cuore crocifisso,
cuor benedetto, cuore sanguinante,
cuore pregante a l'orlo d'un abisso,
non più per te, non più per te vivrai:
ma pel figlio, pel figlio in mille forme
di perdono e d'amor rinascerai.

Ave.

Башига нас у поноре без надежде и без снаса,
Липнати нас свих лепота, свих узора, свају краса...
Један
Да нас
Свају
Да нас
Царств
Да нас алики свихадох араса.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Promotrimo li dobro, sve što smo do sad rekli o prvom dijelu „Maternità“, opazićemo, da u njemu vlada osobita sjeta i tuga. Ada nam dovodi pred oči samo turobne, žalosne slike; kad i kad da koji tračak sunca zasjaje i rastjera tu neugodnu tminu. Ada misli na smrt, misli na svoje jade i boli, na nevođe onih nesretnih majaka, koje se moraju boriti s potrebom, sa siromaštvom, a to joj napuđa dušu osobitom tugom i sjetom. Malo je matera, koje u tom blagoslovljenom stañu mogu uživati sve naslade i radosti materinstva. Veći dio njih imaju da podnose sve terete, sve brige svojega staña, a uz to da se bore s drugim nevolama. Na te majke misli Negri, za njih pita i traži obzira i ljubavi, jer čovječanstvu nema spasa

se umiliata è la maternità.

(Nastaviće se).

...ko svatko pojedina pjesma a ovaj zbirni ima svrhu da iznese jedno savsko materinski koji palitički ili filozofski moment iz materinskoga života sve se skupa zadržati u zajedljivoj uvjerenosti ideji bratstva i ljubavi među ljudima. U svim se pjesmama Ada Negri govori o radničkom općku i o plemećima istina da se ljudi moraju međusobno ljubiti i razumjeti jer su svi plod ljubavi jer su svi došli na svijet slabi potrebni majčine brige majčine zaštite majčine ljubavi.

Uvijenom odmah. U svakom delu matera uključuje Ada Negri dostojno prvi dio svoje Maternità. Ona ista ljubav koja joj je odabrala prvu od ovih zbirke očituje se i u zadnjim. Majka ne žive za sebe nego za svoje dijete; majka postavlja svoje ono sav život za nje življenje od prvog časka dok do smrti, za njeza ne postaje nego ljubav razmišljanje neopisivo ljubav:

...dugo je bolala... napokon nad-
...i periosa è d' amor trascendente
Non evolvò non

ДЕКАДЕНТИМА.

— Д. С. Пијаде. —

Што кукате?
Шта вас гуши, шта вас дави,
Те у плачу и кукњави
Снагу своју расипате?...
О жалости!
Клонули сте кано старци
Без надежде и без вере;
А судбине зли ударци
Свом су снагом на вас пали,
Сломили вас, прекрхали...
Лишили вас све радости.
Где је ваша младост?
Где је снага ваша?
Зар ви нисте људи?
Зар ничега више нема
Да вас крене, да вас буди,
Да у вама свест пробуди?...
О, ја знадем вас, богови сте ви,
Само — мртви, без даха, без жића:
Нисте свесни свога божанскога бића!
Жубори ли поток, ваше око сузи...
Прижељкује славу, а ви тугујете...
Ничег нема да вас обрадује,
Да омили вашој бдоној музи;
Све што б'јја сузом отрујете,
Несрећни сте и у самој тузи.

Један поглед ваше драге све је кадар учинити:
Све вам сласти уделити, рајеве вам отворити,
Бацити вас у поноре без надежде и без спаса,
Лишити вас свих лепота, свих узора, свију краса...

Један тренут довољан је
Да вас лиши свију снова,
Свију тежњи, идеалâ...
Да вас врати царству мрака,
Царству зала,
Да вас лиши светлог зрака.

Један тренут довољан је
Да вас смрви и прегњечи,
Сваки покрет да умори,
Да жгадију од вас створи.
О срамоте и поруге!
Вечно робље, вечно слуге!
У прабини вечно рити,
Уздисати, сузе лити...
Без надежде и без вере
У сужанству пропадати,
Пуштајући бол да ждере
Сву лепоту што вас кити,...
Наказом вас учинити...
Шта је с вама? Све вам смета,
Слабији сте од детета!
Садашњост је за вас мртва,
За вас нема будућности,
Ваш је живот у прошлости,
К'о утваре из гробова
Крећете се у том свету,
Проклињући судбу клету
Што вас лиши »бајних« снова:
Гробног смрада и отрова!..
Знајте добро,
Сва кукњава ваша, сав тај плач и вапај
Живог неће смести;
Ћифтинскоме болу вашем
Он ће одолети.
Ланце што вас вежу,
Стеге што вас стежу
Искидаће, преломиће,
Чежњу вашу утолиће;
Па вас дићи, дићи горе
Из гробова ваших кужних,
Где се гује, жгади коте
У бескрајно сјајно море
Бесмртности и лепоте!..

Карлсруе, 28-IX 1903.

ПЛАЧИ СРЦЕ МОЈЕ.

— Јаков Шантић. —

Хоћу много суза — нек грца и јеца

Мој цијели живот у једноме часу,

Нека плину сузе у дубини груди,

Гдје судбина боле и све јаде сасу.

Душа ми је пуна сумора и суза —

Плачи срце моје као никад досле;

Све што у нам живи нека умре тихо,

Као бôно вече, као и ми после! . . .

Плачи срце моје, дај светињу ону

Што мирисом бôним оснажава груди —

Ону свету тугу ублаженог бола

Која наду диже и осм'јехе буди.

Плачи срце моје — душа ми је јесен

Која н'јемо лута умире и плаче,

Док оловно небо тежак дах јој стеже

Она к'о болесник све издише јаче.

Leysin.

ЈАН ХУС.

— Коста Мајкић. —

VII.

(10)

Хус вренути и тамницу и поред спроводнице Сигизмундове и обећања папиног. — Сви покушаји пријатеља да га ослободе узалудни.

Положај самога папе Ивана XXIII. био је шкакљив; кардинали се на њ бијаху дигли. Он обећа Хусовим пратиоцима, да ће Хус имати пуну сигурност, и нико ни у чем натрунити му не смије, па баш да је његова, папиног, брата убио. Кад су га извијестили, да га је краљ Сигизмунд под обрану узео, папа је изјавио, да и он привремено суспендује интердикат и клетву, коју је изрекао над Хусом.

Али Иван XXIII. своју ријеч не одржа и већ 9. новембра отпрати Хусу бискупа Косничког и једнога од својих официјала с поруком, да се не смије на богослужењу у цркви појављивати, јер би будио пажњу и изазивао противљење. Хус се покорава и тихо се влада. Никуд се из стана не миче; све вријеме проводи у приправљању своје обране.

Међу тим већ је био стигао у Костинац и онај трећи пратилац и предао је већ 5 новембра Хусу дуго жуђени спроводни лист. Већ су и сви противници Хусови били на окупу и радили неуморно, да му сломе врат. Од противника као највећи поборници да Хуса уронасте одликоваху се Михајило из Њемачког Брода и ненавишћу запојени, онаки Стеван Палеч; оба бијаху Чеси, и од њих Хус не имађаше злуредијих непријатеља. Михајило из Њемачкога Брода, још 1412. год., путовао је сам папском двору, да Хуса тамо оцрни и облаже. Хус је у пуном праву кад се жали, да су му Чеси најгрђи непријатељи. Ко ти ископа око? Брат. — Зато је тако дубоко!

Сигизмунд је дао Хусу ријеч, да му се ништа догодити не ће, и папа од своје стране то исто му обећава, па покрај свега тога посјетише Хуса у његову скромном пребивалишту нежељени гости, бискупи Аугзбуршки и Тридентски, са старјешином града Костинца и још с једним витезом, и позваше Хуса к папи на преслушање. Честити Хусов пратилац Јан из Хлума прогледао је намјере незваних посјетилаца, па је по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

некуд гњевно довикнуо им, да су он и други Хусов пратилац, Вацлав из Лешне, одговорни краљу Сигизмунду, који се сад налази у Фурланској, за Хусову сигурност; још Петар из Хлума припомињаше нек пазе, да се не дотакну части краљеве. На то је бискуп тридентски одговорио, како њихов долазак ни на какво зло не смјера, како су дошли с добром намјером. Међу тим сам Хус подигао се иза стола и рекао је: »Премда нијесам овамо дошао да са кардиналима своју ствар рјешавам, већ да пред цијелим сабором одговарам, али ипак, кад кардинали то желе, готов сам одмах ићи и одговарати.« Хус је још додао, да ће радије смрт изабрати, него ли од правде одступити, о којој се из св. писма или другим којим начином увјерио. Хус је пошао с онима који дођоше по њ к папи. На степеницама је срио своју домаћу газдарицу, с којом се разлучио кратко: »Бог нек те благослови«, на шта му је она одговорила — сузама. Сисавши пред кућу видио је, да је сва околина пуна оружаних стражара, који су без сумње били одређени, да пазе на њ као на каква опасног зликовца. Хус се посадио на коњче, које су му довели, па је у друштву вјернога му Јана из Хлума и с оним који се к њему придрудише кренуо к дворцу папину. Али, кад је тамо приспио, уведоше га у једну собу, у којој бијаху окупљени кардинали, који му јавише, да ће га испитивати о заблудама, које по Чешкој распростира, на што им Хус са нужном учтивошћу одговори, да ће радије погинути него у заблудама остати; добровољно је дошао на свети сабор, па докаже ли му се да је у ма каквој заблуди, готов је свом покорношћу одрећи је се. То што је рекао похвално је примљено. Послије то неколико ријечи кардинали се удаље, а Хуса оставе под војничком стражом; с Хусом остаде из његов вјерна Јан и Хлума. Тек последије подне око четири сахата, кардинали се опет скупе. Сад дођоше и злотвори Хусови, Чеси, познати Михајило и Стеван Палеч и други, на лицу којих могла се читати злурадост. Али ни Хусови пријатељи нијесу пропустили а да се ту не нађу; ту су били Јан Рајштајн и Младеновић. Послије неколика сахата кардинали се већ бијаху сагласили шта ће с Хусом. Папин кућевни управитељ изиђе, па рече Јану из Хлума, ако му је по вољи може се удаљити, а Јан Хус мора остати ту. Ху-

сове пријатеље то је зачудило. Јан из Хлума прикочио је одмах папи и пред свима кардиналима пребацио му гажење дане ријечи. »Кад сам Вам јавио — говораше Јан — четвртог ов. мјесеца (новембра) да је Хус присио, и да сам га ја по наређењу римскога краља, који је сам јамчио за сигурност живота његова, овамо допратио, Ви сте тад, св. оче, сами рекли, да се Хус слободно и без бриге може овдје задржавати — а сад га притварате; сам Ваш коморник дошао је у његов стан и позвао га к Вама!« Због свега тога он, Јан из Хлума, јавно ће подићи свој глас и протестоваће противу свега тога и свију тих, који су краљем дану слободну спроводницу порушили. На све то папа је нашао овај мршави изговор: »Моја браћа (присутни кардинали) знају, да никада нијесам заповједио да га слободе лише.« Послије рекао је папа Јану из Хлума повјерљиво, како су између њега и кардинала запети одношаји, па им је морао допустити, пошто су на њега наваљивали, да Хуса слободе лише. На вече тог истога дана Хус је спроведен у стан некаквог косничког каноника и ту је 8 дана чуван оружаним стражарима. По том (6 децембра) одведен је у манастир доминикански, и ту га вргоше у мрачну и влажну тамницу, покрај које протјецаше сваком нечистоћом испуњени канал.

Хус је бачен на дно влажне и смрдљиве тамнице да тамо гњије. Његови душмани крути и, као што би им рекао апостол, »необрезанијех срца« пљескали су и неприкривено се радовали. Што је Хус ухапшен доиста папа није крив; колегиј кардинала то је хтио, а папа морао им је попустити, јер они имађаху и на њега зуб; он је био у њиховим шакама, у њиховој моћи.

Јан из Хлума чини све, не би ли Хуса тамнице опростио. Сигизмундову спроводну листину подноси кнезовима, грофовима, баронима, али све забадава. На све је стране летио, свукуд куцао и молио — па ништа! Кад ништа није помогло, он се ограђује противу учињенога насиља и поврједе државне ауторитати, па то своје ограђење снабђевено с његовим печатом прилијепи на двери катедрале, главнога храма града Костинца.

Сад све зависаше од Сигизмунда: хоће ли он своју краљевску ријеч вјерно чувати или је погазити. И кад је краљ пред Божић (24 децембра) стигао у Костинац, и кад му је Јан из Хлума, изишав му у суетрет, јавио шта се збило, краљ управо рећи разгоропадио се. Одмах је заповједио да се Хус пусти из тамнице, у противном случају да ће тамницу насилно обити и Хуса из ње извести. Али то бијаху само ријечи. Чим се око краља кардинали окупише, па му објаснише, да не вриједи држати ријеч дану јеретику, Сигизмунд се стиша, па ни лук но ни лук мирисао! Краљ је Хуса обмануо, преварио; Хус неправедно у тамници гњије а Сигизмунд са крупним кардиналима и гојазним прелатима весели се и пије. Тако је Сигизмунд окаљао своје име и својом вјероломности и слабости убио Хуса.

(Наставиће се).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

KŃIŹEVNI PREGLED.

Srpstvo u italijanskoj kŃizi.

U ovome listu već je bilo govora o tome, kako je jedan italijanski kŃiŹevni pregljed, po imenu *La Nuova Rassegna Bibliografico-Letteraria*, Źto izlazi u Firenci jedared mjesечно, naumio da jedan dio svoga prostora posvećuje srpskoj i hrvatskoj kŃizi, donoseći rasprave, prikaze, ocjene i bilješke o Ńoj na italijanskom jeziku. U proglasu, Źto ga je pred dva mjeseca izdalo uredništvo spomenutoga lista, čita se ovo: „Medu slavenskim kŃiŹevnostima mislimo da najveći interes u Italiji moŹe da pobudi kŃiŹevnost srpsko-hrvatska. U ovoj se kŃizi odsijevaju odnosi, koji od najudaljenijih vremena pa do naših dana uvijek postojahu između Italije i onih krajeva, u kojima se srpsko-hrvatski govori. Pa ipak se kod nas u opšte ne poznaju naučno-kŃiŹevne produkcije i uslovi obrazovanosti Srba i Hrvata, sa kojima Italija i danas treba da stoji u neprestanim odnosima, i to radi geografskog poloŹaja obiju zemala i zbog zajedničkih interesa. Upoznati nas, dakle, s ovom naučno-kŃiŹevnom produkcijom i uslovima obrazovanosti Srbâ i Hrvatâ, biće zadatak našeg pregleda, koji će objavljivati radove, naročito za Ńega udešene, prijevode, ocjene, bilješke i t. d., u jednu riječ, koji će obavještavati čitaoce o umnom pokretu kod Srba i Hrvata. Isticaće osobitim marom i italijansku kŃiŹevnu produkciju u spomenutim krajevima, gdje je italijanski elemenat tako značajan.“

I ako odziv na ovaj proglas, pored sve preporuke u nekim našim listovima, nije bio ni iz daleka povoljan — jedva desetorica od Srba i Hrvata poslaše pretplatu ili potpisani pristanak — ipak vrijedno uredništvo ne samo da nije odustalo od svoje namjere, nego nas je, Źta više, već u najnovijoj, aprilskoj, svesei obradovalo prvim nizom publikacija o kŃiŹevnosti srpskoj i hrvatskoj. Prof. Vartolomej Mitrović, kome je povjerenâ redakcija ove rubrike, vrijedi u italijanskom kŃiŹevnom svijetu kao vrstan poznavalac naše literature, o kojoj je već napisao nekoliko monografija i rasprava, a laŃske godine i djelo pod natpisom *Studi sulla letteratura serbo-croata*. Izgleda, dakle, da je referat o našoj kŃizi došao u pozvane i

ispremne ruke, te da nas sa te, nesumnivo presudne, strane nema za šta glava da boli.

Poslije pozdravne riječi čitaocima, kojom prof. Mitrović otvara rubriku o srpskoj i hrvatskoj literaturi i u kojoj iznosi pobude te ga pokrenuše na ovaj korak, dolazi rasprava o kniževnom radu Dositeja Obradovića. Napisana naučnom ozbilnošću i znalačkom simpatijom, ova rasprava prof. Mitrovića, koja će se nastaviti u narednim sveskama, vidan je dokaz pišćevih zdravih pogleda na preduzeti posao kao god i stvarnog poznavanja samog predmeta. U ovom prvom odjelku nalazi se historijski prikaz prvih zametaka srpske obrazovanosti i kniževnog rada kao i početak Dositejeve biografije. Ali se vrijedni profesor nije zaustavio samo na ovoj teoretskoj raspravi iz oblasti novije srpske knige. Radi bolje i tačnije ilustracije nene istinske vrijednosti, pisac je, punim pravom, našao za umjesno, da već u ovom prvom broju iznese pred italijanski svijet jedan biser iz one bogate riznice srpskoga narodnoga blaga, kojom je srpsko ime i u dalekom svijetu čuveno i priznañem i slavom ovjenčano. Srpska narodna ženska pjesma, koju je prof. Mitrović biranim prijevodom presadio u italijansku bašću, nosi na sebi sva obilježja srpske narodne poezije Devet godina dana gradila je Jelena tri galije, a kad ih je dogradila, poslala ih na dar: jednu duždu mletačkome, drugu caru nemačkome, a treću sultanu Otmanoviću. Sva trojica lijepo joj na daru zahvališe i kao uzdarje poslaha joj: dužd mletački tri gjerdana od žežena zlata, car njemački tri zlatne jabuke, a sultan Otmanović jednog lijepog junaka. Jelena, kad joj stigoše darovi, reče svojim sestrama: Mala hvala duždu mletačkome na njegovu daru, jer čemu će mi svi zlatni nakiti, kad sam ja sama prirodnom lepotom najbolje okićena. Mala hvala i caru nemačkome, jer šta će mi od zlata jabuka, kad sam ja sama rumena jabuka. Ali hvala sultanu Otmanoviću, koji znade šta djevojeći treba, te mi poslala lijepa junaka, da kraj njegovih junačkih grudi prolazim srećne dane Italijanski čitalac ove srpske pjesme imaće, dakle, dovoljno prilike, da se divi okretnosti i veličini srpskog narodnog duha i jedinstvenoj lepoti srpske narodne poezije. — Završuje se ovaj niz poznatom Vojislavljevom elegijom, koju je sa srpskog originala lijepo prevela u prozi spisateljica Umberta

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Griffini. — U „Bileškama“ izneseni su glavni radovi u najnovijoj svesci Jagićeva Arhiva, Glasnika Matice Dalmatinske i Tršćanskog Lloyda, i natpisi nekoliko novijih publikacija, među kojima i Racijeve „Historije Dubrovnika“, izdane Srpske Dubrovačke Biblioteke.

Ovo je u kratko iznesena sadržina prvog odjelka u sveskama Nuove Rassegne, namijeñena kniževnosti srpskoj i hrvatskoj. I ja bih, poslije ovoga prikaza, mogao opet da dohvatim jedan od onih zañdalih novinarskih klišeja, te da „od svega srea zahvalim“ italijanskom listu na „pažñi ukazanoj srpskoj knizi“. Ali od platonskih izjava zahvalnosti slaba korist i italijanskom listu i srpskoj knizi. Preduzeće je i odveć zamašno, a da bi se čitava preporuka mogla da svede na nekoliko praznih fraza. Jer ako ideja što boleg upoznavaña i što tješñeg zblizavaña srpskog plemena sa latinskim u opšte ima smisla — a o tome, mislim, ne može da bude spora — nesumñivo je, da je jedina pouzdana i solidna podloga za postizañe te svrhe upoznavañe i zblizavañe dvaju plemena na kniževnom polju. A baš to je ona meta, kojoj vodi plemenito preduzeće vrijedne italijanske Rassegne. Bila bi, dakle, i od Boga grehota i od ljudi zazor i sramota, kad bi i mi, u koliko to do nas stoji, svojim proverbijalnim nemarom doprinijeli da i ovaj plemeniti pothvat prije vremena legne u hladan grob. S toga je dužnost naših imućnijih ljudi, da se maše rukom u džepove, te da materijalno priteknu u pomoć ovom preduzeću*), isto tako kao što je dužnost onih izbranika jednog i drugog imena, koji vladaju perom i italijanskim jezikom, da svojim priložima i izvještajima o kniževnosti srpskoj i hrvatskoj olakšaju italijanskom uredništvu posao oko realizovaña ñegove lijepe i patriotske zamisli.

U Mlecima, krajem Aprila 1904.

Šp. J. Gerun.

*) *La Nuova Rassegna Bibliografico-Letteraria* izlazi u Firenci (Via dell' Anguillara N.ro 18) u mjesečnim sveskama. Cijena joj je za inostranstvo 6 kr. godišñe.

OCJENE I PRIKAZI.

Lena Stepanović „Pesme“. Biograd 1904.

Dok je prije u nas samo muški elemenat radio i trudio se oko toga, da podigne narod u literaturi, ako ne do visine svijeh evropejskijeh naroda, a to barem do nekog stanovitog niveau-a, a ženski elemenat stao samo uz preslicu, počeo se i ovaj sada micati i raditi. Kod Hrvatâ istakle su se: Zagorka (Marija Jurić) i supruga romanopisca Kumičića, Marija Kumičić (Eñuškiña).

Kod drugih naroda već od duga ženski je elemenat do-tjerao do dosta velike visine, tako da može stajati o bok i mediokritatima svjetske literature. Tako u Italiji proslavljena socijalistična pjesnikinja Ada Negri i mlada, čustvena Vittoria Aganoor; u Francuskoj liberalna Georges Sand i mlada, oso-bito nadarena, rodom Rumuñkiña, Heléne Vacaresco. Rumuñi mogu se ponositi svojom slavnom kralicom poznatom pod pseudonimom „Carmen Sylva“.

Sve ove pjesnikinje općaravaju nas mekim ženskim ču-stvima, daju nam sliku blage ženske duše, pune ljubavi.

Kod Srbâ pojavila se ove godine mlada pjesnikinja Lena Stepanović. Između množine kniga pjesama, kojima su nas ob-darili mladi stanovnici Parnasa, ne može ova kniga da prođe neopažena.

Lake pjesme, pune ljubavi i čustva, donekle pesimistične naravi, to su vam pjesme ove mlade pjesnikinje Lene Stepano-vić. Tužna pesimistična žica odjekuje gdje i gdje, a crna nit sumora vuče se kroz cijelu zbirku. Ali opet do mjere, iskreno. G.gjica Stepanović zazire od groba; u ņojzi se budi neko čudno čustvo, kad se nazre nad grob. Strepi od rake; bježi od smrti.

Prva pjesma u zbirci „Srpkiñi“ puna je jaka patriotizma, puna ljubavi za dom i rad, komu se mora žrtvovati sve pa i sam život. Ta pjesmica čini se kao daleki odjek silne Đurove pjesme „Crnogorki“: Srpkiño, majko, ne plači, kad ti dijete pode u boj za dom; ne plači, jer će iz ņegove krvi zasjati lepši dani srpstvu:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ti, koju su srpska poja u svom krilu odrihala,
 Moraš suze svoje kriti.....
 Ti, što imaš sina mila, što ga mladost krase tako,
 Pošli, pošli dete svoje!
 Nemoj žaliti, stegni srce. Nek se bori, neka gine,
 Na bojištu čedo tvoje.
 Ta iz tih će svetih rana Srpstvu sinut lepši dani.....

Druga pjesma „Pesniku“ donekle je banalna.

G.đica Stepanović, kako smo već rekli, zazire od groba.
 „Zašto da truhne pod zemļom moje srce, dok zvijezde stoje na nebu? Mene nose žele put nebesa, zato mi je teško kad se sjetim groba“ (Moje žele). Onaj mir mrtvih tjelesa u kojem sve gnije, sve propada, ona izbjegava:

Mir je telu svakom, što u grobu leži,
 Ali moja duša od tog mira beži.

 Zašto da pod zemļom trune srce moje,
 A zvezdice sjajne na nebu da stoje?.....

Ona lubi, lubi drago momče, što joj je srce zanjelo. Na spomen njegova imena nojzi uzdrhće srce. Tisuću puta reče, da ga ne će više ljubiti, ali se tada sjeti slatkih časova i dršće i ispovijeda mu na novo još jaču, još žarčiju ljubav. To su lake pjesmice pune čustava, pune ljubavi, te ti se čini, da čitaš dražesne pjesmice Aganoor-ine.

U zbirci ima i slabih pjesmica kao: „Molitva“, „Prvi darak“ i „Poziv“.

G.đica Stepanović ne uspijeva toliko u posvetnim pjesmicama, nema u njima velike snage.

Stih joj je gladak, nema ružnih elizija. Jezik je dotjeran.

Ova zbirka nije nego kratka povjest jedne mlade ženske duše, pune ljubavi i patriotizma.

Dubrovnik, 5/V 1904.

B. M.

B I Ľ E Š K E .

K N I Ź E V N O S T .

Najnoviji naši pjesnici. — Nije nam namjera da ovdje govorimo o mladim našim pjesnicima, poznatim i više ili manje priznatim, već da se osvrnemo na nekolicinu poletaraca, koji to ime treba tek da steku. Među ove uprav ne spada Milan Rakić, jer i ako je stoprv sada izdao svoje pjesme, opet nam nije nov: znamo ga iz „Srp. Knjiž. Glasnika“, gdje se krio pod siglom Z, a i gdje mu je g. Jovan Skerlić izdao ovaku svjedogbu: „Jedna velika vrlina Rakićevih pjesama je što su jasne: jedna osobina koja danas i u nas postaje sve rjeđa. Od Vojislava Ilića ušla je u našu poeziju neka manija za običnim i neobičnim epitetima, isključivo staraće da se što šarenijim ruhom prikrije golotinja misli i odsustvo dubljih osjećaća. Iz francuske škole, čiji je on dak, Rakić je donio ljubav prema jasnosti, uvjeren u lijepu riječ Vauvenargues-ovu da jasnost krase duboke misli i da kao što je logika osnov proze tako je jasnost pogodba poezije. U tom preciznom stilu, u tom odsustvu ukrasa, koji često ide do izvjesne suhoće, on je razvio tri ili četiri lijepa i vječita pjesnička motiva“.

Rakić je dakle pjesnički talenat, jak pjesnički talenat, komu nije glavno gomilaće pjesničkih ukrasa i figura, već koji ima i misli i osjećaća, pa ih umije vjerno i lijepo i da iskaže. On je, dakle, sjajno uspio i već stupio u kolo naših boljih mladih liričara. Źalimo samo što i ne ga pritiska neko oćajanje i sumornost, ali to već kao da je postalo nerazdvojno od momačkog doba, kad bi prirodija bila nada i vesele.

Među poletarce, i to prerane poletarce, spada svakako Mirko V. Damjanović. Źegove pjesme ne vrijede ništa, s toga neka se slobodno okani pjevaća.

Mnogo boća je gospodica Lena Stepanović, koja nije bila poznata ćitalaćkoj publici, dok se nije sada objavila svojim pjesmama. O noj „Srp. Knjiž. Glasnik“ piše: „Pjesme g. dice Stepanović. odaju jedan samonikli pjesnićki dar, i ako nedovoljno razvijen. Toplota, iskrenost u osjećaću i neusiljenost u formi („Teški jadi“, „Prvi darak“, „Jednoj prijateljici“, „Kraj groba Milice Sime Matavulja“) naroćito odlikuju ovu sjetnu zbirku.“

Lenu Stepanovićevu, dakle, moće se ubrojiti među osredće.

Neki Adam izdao je „Pesme i Misli“, poćetnićki, dakako, rad. Pjesme, što se arhitektonskog sklopa tiće, nesavršene su, u sadržini je rijetka iskrenost, a ne obiluje ni jaćinom.

Ćedomil Pavić izdao je prvu kniigu svojijeh pjesama. On hoće da kiti; nagomilava ukrase i epitete bez potrebe i bez smisla. U ne ga ima apsurdnijeh stihova, stihova bez ma ikakva smisla, koji sluće jedino da pune pjesmu neslanijem figurama i da slaće slogove u rime. Mnoge ne gove pjesme slićne su onoj nekoj vrsti nazdravica, obićnih kod nas, gdje je sok glavna stvar a smisao sasvim sporedna. Pavić nije ni iskren; srce mu je prazno, pa s toga i ne gova pjesma oskudjeva pojezijom. Gdjekad misao

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

je lijepa ali on to ne zna ili ne umije da izrazi. Ima, dakako, i po koji lijep stih, ali to je zrno zlata u Sahari....

Kad spomenemo još, da ni Pećanac nije uspio, vaļa i na silu da preporučimo našim mladim ludima, da ne nagle sa štampavañem svojih pjesama i da imaju na umu, da srpska kniĝa ne će ništa izgubiti, ako neki od njih i ne ture u svijet svoje radove, ili ih ture koju godinu kasnije, kad im bude sudeñe zrelije i rad dotjeraniji. To će biti dobro i za njih i za srpsku kniĝu.

Dejan Marjanović.

KULTURA I PROSVJETA.

Spomenici. — Tu skoro bio je otkriven u Biogradu spomenik Vojislava J. Ilića, poznatoga i omiļenoga pjesnika srpskog. Spomenik je podignut na drugom kraju staze, kraj koje je spomenik i Đura Jakšića. Tom prilikom je prof. Risto Odavić, kniĝevnik i urednik „Novo Iskre“, govorio o pjesničkom radu Vojislavljevu.

Još jedan spomenik bio je ovo dana otkriven u Biogradu, i to na Kalemegdanu, jednome Srbinu Vojvođaninu, rodoļubu i kniĝevniku d. ru Jovanu Subotiću. Poprsje je izradio Đoka Jovanović a podnoĝje naš Rendić.

* * *

Broj osnovnih škola i nastavnika u Srbiji. — „Prosvjetni Glasnik“ u svesci za Mart donosi tabelarni pregled o brojnomo stanju osnovnih škola i nastavnika u Srbiji na dan 1 januara 1904. godine. Iz ñega vidimo, da u Srbiji ima svega 1226 osnovnih škola, od kojijeh 1047 muških a 179 ženskih, a od tih 164 gradskih i 1062 seoskih; nastavnika je bilo 2180, a od tih 1326 učitelja i 854 učiteljica.

* * *

„Prilozi k starijoj kniĝevnoj i kulturnoj povjesti hrvatskoj“. -- Ovako se zove kniĝa, koju je u svijet turio Mirko Breyer. U ovoj je kniĝi pisac sakupio neke svoje članke, koji bijahu već prije ugledali svijetlo po raznijem novinama, a pridodao je koješta i nova. Tu nalazimo nekijeh podataka o Dubrovčanima Dobrušku Dobriću, Gunduliću, Boškoviću, Tomi Basaliću, Jakovu Buniću i o nekim dalmatinskim piscima. Kniĝa će koristiti onima koji se bave našom starijom povijesti, te ju preporučujemo. Nabavlja se u Zagrebu, a zapada 3 kr.

ČITUĶA.

Obilna je, na žalost, ovoga puta: u Hrvatā Bresztyenszky i Kumičić, u Čehā Dvořák, u Rusā Vereščagin, u Nijemaca Lenbach, u Englezā Stanley, u Maĝarā Jókai, a u nas prof. Nešić.

Pomiñući ovdje prvu dvojicu imamo na umu naučnika i kniĝevnika, a ne istaknute političke ličnosti.

Dr. Šandor pl. Bresztyenszky rodio se 1843. i do 1894. bio je profesorom prava na zagrebačkoj universitati. Napisao je ñekoliko dobrih rasprava iz svoje struke.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Evgenij Kumičić poznatiji je u književnosti pod imenom Jenij Sisolski, pod kojim pseudonimom je Matica Hrvatska i štampala njegov najpoznatiji a valda i najljepši roman „Gospodu Sabinu“. Grehota da je politička tendencija u svim gotovo kasnijim djelima njegovim obarala umjetničko-književnu cijenu njihovu, jer inače brojio bi se kao jedan od najboljih savremenih hrvatskih pripovjedača. Pokušao je svoje svoje pero i u drami, ali ne može se reći da je uspio. — Rodio se u Istri 1850. g.

* * *

Česi su u žalosti za velikim svojim kompozitorom, Antunom Dvořák-om, koji je svojim krasnim kompozicijama i operama, uza Smetanu, pronio glas češke i u opće slovenske muzike, pribavivši joj priznañia i divleñia i kod tuđinca i kod protivnika.

* * *

Rijetki umjetnički talenat bio je i Rus Vasilij Vasiļevič Vereščagin, koji je s admiralom Makarovom poginuo nesretnim slučajem na „Petropavlovsku“. Bijasha pošao na ratište u daleki istok, da snimi još koju grozotu krvavoga rata i da svome idealu prinese još koju žrtvu, ali eto prinio mu je svoj život, on, najveći protivnik rata.

U Vereščaginu bijaše i umjetnik i filosof i pisac, koji je istom lakoćom vladao perom kao i kičicom. Njegove velike slike sa ratišta iz g. 1877-8 „Izumrlj lazaret“, „U Šipka-klanac sve mirno“, „Blagoslov“ itd. zadivile su svijet svojom realnošću u predstavljanu ratnih užasa i grozota, te tako najbolje vojevale za mir. A takve su bile i slike iz francusko-ruskoga rata. Vereščagin je putovao mnogo, pa je pratio i kneza Waleskoga, današnjega kralja engleskoga, na njegovu putovanju po Indiji, a plod toga bijahu one ogromne slike, realne do krajnosti (na jednoj su naslikana četiri slona u prirodnoj veličini), u kojim je crtna zamršenih detaļa indijske ornamentike tako točno i pouzdano izvedena, kao da je izrađena fotografskim aparatom. Tehnika i crtna bez najmañe greške, tačnost i vjernost prekidavañia bile su naj-jaća njegova osobina, ali fantazija mu je nedostajala. Radi pretjerane realnosti nijesu se mogle ni dopasti njegove religiozne slike, čiji predmet bijahu lica i prizori iz evanđelja.

Vereščagin rodio se u Čerepovcu, u guberniji novgorodskoj, 26 oktobra 1842; pohađao je pomorsku školu u Petrogradu i postao oficir, ali se kasnije odao sasvim slikarstvu, te radi nauka proputovao Nemačku, Francusku i Španju, i proboravio više vremena u Kavkazu. U Pariz, gdje je imao za učiteļa, u École des beaux-arts, Gérôme-a, svrtao je često, a tu je najviše i radio. S generalom Kauffmannom učestvovao je u vojni na Kavkaz (1867), a dvije godine kasnije bio je u Sibiriji; 1874. u Indiji, a 1877-8 učestvovao je kao oficir u rusko-turskom ratu i u bojevima pod Plevnom, gdje mu je brat poginuo a i on bio rañen. Kao tajnik generala Strukova sudjelovao je u pregovorima za mir, a poslije toga obilazio je sa svojim slikama sve veće gradove u Evropi. Radio je i perom, pa su neke njegove crtice, uspomene i putopisi prevedeni i na druge jezike.

* * *

greške radi prijevodu, što uglas „Sudu“ davam, ispušio sam

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

U Minhenu umro je 6 o. m. najveći savremeni portretista -nemački, Frano pl. Lenbach. Od čobančeta koji je za malo novčića mrčio seljaca, „zavjetne slike“ razvio se pregalaštvom umjetnik, za koga su se vladari i geniji jagmili da ih ovjekovječi svojom kičicom. I slavu i bogastvo i plemstvo, sve je stekao svojim radom. Za nim su ostali portreti od gotovo svih savremenih evropskih vladara, velikih državnika i heroja znanosti ili umjetnosti, ali najviše od kneza Bismarcka, kojega je nebrojno puta slikao. — Rodom je bio iz Bavarske (1836.) od oca zidara, kojega je bog bio nadario sa šesnaestero druge djece.

U dubokoj starosti od 82 godine preminuo je u Budimpešti 7 o. m. najveći i najplodniji romansjer, ponos i dika mađarskoga naroda, Mavro pl. Jókai. Pored pjesama, koje je pisao u ranijoj mladosti, on je pisao još i veće romane, pripovijetke, pozorišne komade i uređivao je političke, književne i šaljive listove. Njegovi romani, na broju 350 svezaka sa 3937 tabaka, imaju svjetskog glasa i prevedeni su na sve gotovo evropske jezike. Jókai je bio vrlo dobro poznat i srpskoj čitalačkoj publici.

10 o. m. umro je od kaplje u 64-oj godini života najslavniji putnik prošloga vijeka i najzaslužniji čovjek za geografiju Afrike, Henry Morton Stanley. Punih 19 godina proveo je, s malim prekidima, u ekspedicijama u Africi i prošao ogromne, dotle nepoznate, prostorijske unutrašnjosti, kao niko prije njega. Njegova slava počinje već od 1872. godine, kad je po nalogu Gordona Benetta, vlasnika „Newyork Herald-a“, pronašao na jezeru Tagańici slavnoga afričkog putnika d.ra Livingstone-a, za koga se od više godina nije ništa znalo. Isto tako je slavno njegovo djelo, kad je golemim trudom oslobodio Nijemca Emin-pašu i Talijanca Casati, a najzaslužnije kad je 1876-7 ispitao tok rijeke Konga i tako omogućio osnovańe slobodne države istoga imena. Tek poslije njegovih putovańa Afrika je postala poznata svijetu i pristupačna kolonizaciji, trgovini i prosvjeti. O svojim putovańima štampao je Stanley više djela. Taj novinar bio je pravi self made man, koji se u mladosti dosta napatilo, ali je svojom nepokolebljivom energijom i istrajnošću postepeno stekao znańa, dobrih polońaja, ugleda, slave i najzad i porodične sreće. Pravo mu je prezime Rowland, a neki Stanley bio mu je pooćim.

Na 9 o. m. preminuo je u Biogradu nakon kratka bolovańa Dimitrije Nešić, bivši profesor matematike u Velikoj Školi i predsjednik Akademije Nauka, kao naućenak poznat i izvan granica svoje domovine. Neko vrijeme bio je i ministar prosvjete u Srbiji. Mir pepelu njegovu!

